

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет лінгвістики та соціальних комунікацій
Кафедра авіаційної психології

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач випускової кафедри

Помиткіна Л.В.

« ___ » _____ 2021 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА
(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)
ЗДОБУВАЧА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ
«БАКАЛАВР»

**ТЕМА: «ОСОБИСТІСНИЙ ПРОФІЛЬ СТУДЕНТІВ З ЕФЕКТИВНОЮ
УЧБОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ»**

Виконавець: Середіна Олександра Дмитрівна

Керівник: д-р психол. наук, професор кафедри Хохліна Олена Петрівна

Нормоконтролер: завідувач лабораторії, викладач

Гордієнко Катерина Олександрівна

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет лінгвістики та соціальних комунікацій

Кафедра авіаційної психології

Спеціальність 053 «Психологія»

Освітньо-професійна програма «Психологія»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач випускової кафедри

_____ Помиткіна Л.В.

«__» _____ 2021 р.

Завдання

на виконання дипломної роботи

Середіна Олександра Дмитрівна

1. Тема дипломної роботи: «Особистісний профіль студентів з ефективною учбовою діяльністю», затверджена наказом ректора № 408/ст. від 12.03.2021р.
2. Термін виконання роботи: з 10.05.2021 по 20.06.2021.
3. Вихідні дані до роботи: вибірка – 30 студентів 1-5 курсів Національного авіаційного університету та Національного університету «Києво-Могилянська академія», що навчаються за спеціальностями «Психологія», «Маркетинг», «Прикладна математика», «Соціологія», «Міжнародні відносини», «Економіка», «Фінанси», «Право», «Управління персоналом», «Філологія». Гендерний аспект до уваги не брався; у дослідженні були використані метод анкетування та метод тестування з використанням стандартизованих психологічних методик: методика «Короткий орієнтаційний тест» (КОТ, В.Н. Бузіна, Е.Ф. Вандерліка); тест-опитувальник Г. Айзенка «ЕРІ» (адаптація О.Г. Шмельов); методика визначення акцентуацій характеру К. Леонгарда (модифікація Г. Шмішека); методика «Діагностика самооцінки особистості» Дембо-Рубінштейн (модифікація А.М. Прихожан); тест смисложиттєвих орієнтацій (адаптація Д.О. Леонтьєв).

4. Зміст пояснювальної записки: дипломна робота складається з 2-х розділів. Перший розділ містить теоретичні засади дослідження проблеми психологічного забезпечення ефективності діяльності в психології; у другому розділі представлено результати емпіричного дослідження типологічних особливостей особистості у зв'язку з академічною успішністю студентів.
5. Перелік обов'язкового графічного (ілюстративного) матеріалу: 5 таблиць, 7 рисунків, 11 додатків.

6. Календарний план-графік

№ пор.	Завдання	Термін виконання	Виконання
1	Вибір теми і формулювання завдань	Лютий	
2	Тематичний добір та аналіз наукової літератури	Березень	
3	Оформлення теоретичної частини	Березень - квітень	
4	Методологічне обґрунтування емпіричного дослідження	Березень - квітень	
5	Проведення емпіричного дослідження	Квітень - травень	
6	Аналіз та інтерпретація отриманих результатів	Квітень - травень	
7	Оформлення дипломної роботи відповідно до ДСТУ	Травень	
8	Подання дипломної роботи науковому керівнику	За 10 днів до попереднього захисту	
9	Попередній захист дипломної роботи	За три тижні до захисту	
10	Виправлення зауважень, оформлення рецензії	До подання нормоконтролеру	
11	Подання дипломної роботи нормоконтролеру та на підпис завідувачу кафедри	10.06.2021	
12	Захист дипломної роботи	15.06.2021	

7. Дата видачі завдання: « ____ » _____ 2021 р.

Керівник дипломної роботи _____ Хохліна О.П.

Завдання прийняв до виконання _____ Середіна О.Д.

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до дипломної роботи «Особистісний профіль студентів з ефективною учбовою діяльністю»: 5 таблиць, 7 рисунків, 11 додатків.

ДІЯЛЬНІСТЬ, ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ, УЧБОВА ДІЯЛЬНІСТЬ, СТУДЕНТИ, ОСОБИСТІСТЬ, ТИПОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТОСТІ.

Об'єкт дослідження – психологічне забезпечення ефективності діяльності.

Предмет дослідження – особистісна детермінація ефективності учбової діяльності студентів.

Мета – визначення особистісного профілю успішного студента на основі виявлення наявності та характеру зв'язку ефективності учбової діяльності з типологічними особливостями особистості студентів.

Методи дослідження: теоретичні; емпіричні: метод анкетування, тестування з використанням психологічних методик – «Короткий орієнтаційний тест» (КОТ, В.Н. Бузіна, Е.Ф. Вандерліка); тест-опитувальник Г. Айзенка «ЕРІ» (адаптація О.Г. Шмельов); методика визначення акцентуацій характеру К. Леонгарда (модифікація Г. Шмішека); методика «Діагностика самооцінки особистості» Дембо-Рубінштейн (модифікація А.М. Прихожан); тест смисложиттєвих орієнтацій (адаптація Д.О. Леонтьєв). Для обробки емпіричних даних були використані методи якісного та кількісного аналізу за допомогою математично-статистичної обробки, зокрема, були використані одновибірочний критерій Колмогорова-Смірнова, кореляційний аналіз Спірмена, t-критерій Стьюдента.

Отримано дані щодо типологічних особливостей особистості (за проявами її самосвідомості, спрямованості, здібностей, характеру, темпераменту), а саме: рівень домагань, смисл (результативність) життя, показник загальних інтелектуальних здібностей, акцентуації характеру та темпераментальні особливості; виявлено наявність взаємозв'язку між академічною успішністю студентів та рівнем домагань, смислом (результативністю) життя, інтелектуальними здібностями; акцентуації характеру та темпераментальні особливості особистості на ефективності учбової діяльності не позначаються.

Результати дослідження рекомендується використовувати у навчально-виховній роботі ВНЗ, у роботі їхніх психологічних служб. Отримані дані визначають необхідність формування у студентів, і навпаки, підвищувати рівень їхньої академічної успішності з метою становлення зазначених особистісних утворень.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1 ОСОБИСТІСНИЙ ПРОФІЛЬ СУБ'ЄКТА ЯК ПРОБЛЕМА ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ	
1.1 Проблема психологічного забезпечення ефективності діяльності у психології.....	10
1.2 Дослідження психологічної детермінації ефективності учбової діяльності у психології.....	16
1.3 Типологічні особливості особистості як можливі психологічні детермінанти ефективності учбової діяльності студентів	20
Висновки до розділу 1	25
РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ВИВЧЕННЯ ТИПОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ У ЗВ'ЯЗКУ З ЕФЕКТИВНІСТЮ УЧБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ	
2.1 Обґрунтування методики дослідження. Методика дослідження.....	26
2.2 Результати дослідження та їх аналіз	35
2.2.1 Рівень академічної успішності студентів	35
2.2.2 Типологічні особливості особистості студентів.....	36
2.2.3 Зв'язок академічної успішності та типологічних особливостей особистості студентів. Особистісний профіль успішного студента.....	43
2.3 Рекомендації щодо психологічного забезпечення підвищення ефективності учбової діяльності студентів.....	46
Висновки до розділу 2	48
ВИСНОВКИ	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	54
ДОДАТКИ.....	61

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. На сьогодні в Україні відбуваються постійні соціально-економічні зміни. Так, на ринку праці майже не щодня потребуються нові робітники та спеціалісти, бажано висококваліфіковані, тому постійно зростає і рівень конкуренції. Завдяки цьому зростають і вимоги до кандидатів, здатних до ефективної професійної діяльності. Це, своєю чергою, вимагає від фахівця підготовленості – наявності необхідних знань та способів дій (навичок та вмінь), а також сформованості важливих для ефективного виконання діяльності особистісних утворень, як і особливостей психічного розвитку загалом.

Така підготовка майбутніх фахівців здійснюється щонайперше в період навчання у вищому навчальному закладі, під час якого відбувається інтенсивне становлення та розвиток дорослої особистості. Так, проблемою учбової діяльності займалася низка таких вчених, як Л.С. Виготський, П.Я. Гальперін, В.В. Давидов, Д.Б. Ельконін, Г.С. Костюк, О.М. Леонтьєв, В.В. Рєпкін, Л.С. Рубінштейн, а також сучасні українські вчені, серед яких Г.О. Балл, І.Д. Бех, С.Д. Максименко, С.В. Понікаровська, А.М. Сингаївська, М.М. Філоненко, О.П. Хохліна, І.М. Шаповал та ін.

Проблема ж особистості в психології знайшла відображення у працях таких вчених, як Б.Г. Ананьєв, І.Д. Бех, Л.С. Виготський, О.Т. Кузнецова, О.Г. Ковальов, Г.С. Костюк, Б.Ф. Ломов, С.Д. Максименко, К.К. Платонов, В.В. Рибалка, Т.М. Титаренко, Н.Р. Тичинська, В.В. Турбан, М.М. Фіцула, О.П. Хохліна та ін.

Проте на сьогодні, проблема становлення особистості як суб'єкта діяльності залишається актуальною й потребує подальшого вивчення. Зокрема, перед психологічною наукою постає завдання визначення особистісного профілю успішних студентів для того, щоб була можливість ефективніше організувати освітній процес задля випуску самодостатніх, розумних та мотивованих осіб, які стануть професіоналами своєї справи. Актуальність та важливість дослідження даної проблеми і обумовили вибір нашої теми.

Мета дослідження – Визначення особистісного профілю успішного студента на основі виявлення наявності та характеру зв'язку ефективності учбової діяльності з типологічними особливостями особистості студентів.

Завдання дослідження:

1. На основі теоретичного аналізу літературних джерел з'ясувати сутність проблеми дослідження, її основних питань та ключових понять.
2. Емпірично вивчити рівень академічної успішності та типологічні особливості особистості студентів.
3. Виявити наявність та характер зв'язку між академічною успішністю студентів та проявами у них типологічних особливостей особистості.
4. Побудувати особистісний профіль успішного студента.
5. Розробити рекомендації щодо психологічного забезпечення підвищення ефективності учбової діяльності студентів.

Об'єкт дослідження – психологічне забезпечення ефективності діяльності.

Предмет дослідження – особистісна детермінація ефективності учбової діяльності студентів.

Методи дослідження. Для розв'язання першого завдання використовувався теоретичний аналіз психологічної літератури. Для розв'язання другого завдання застосовувались емпіричні методи – метод тестування з використанням стандартизованих психологічних методик: «Короткий орієнтаційний тест» (КОТ, В.Н. Бузіна, Е.Ф. Вандерліка); тест-опитувальник Г. Айзенка «ЕРІ» (адаптація О.Г. Шмельов); методика визначення акцентуацій характеру К. Леонгарда (модифікація Г. Шмішека); методика «Діагностика самооцінки особистості» Дембо-Рубінштейн (модифікація А.М. Прихожан); тест смисложиттєвих орієнтацій (адаптація Д.О. Леонт'єв), а також метод анкетування.

Емпірична база дослідження. Вибірку склали 30 студентів 1-5 курсів Національного авіаційного університету та Національного університету «Києво-Могилянська академія», що навчаються за спеціальностями «Психологія», «Маркетинг», «Прикладна математика», «Соціологія», «Міжнародні відносини»,

«Економіка», «Фінанси», «Право», «Управління персоналом», «Філологія». Гендерний аспект до уваги не брався.

Наукова новизна результатів дослідження. Отримано нові наукові дані щодо наявності зв'язку між типологічними особливостями особистості та ефективністю учбової діяльності (академічною успішністю) студентів за проявами її здібностей, самосвідомості та спрямованості, а саме: інтегрального показника загальних інтелектуальних здібностей, рівня домагань та смислу (результативності) життя. Емпірично доведено, що акцентуації характеру та темпераментальні особливості особистості на ефективності учбової діяльності не позначаються.

Практичне значення результатів дослідження. Отримані дані щодо кореляційного зв'язку типологічних особливостей особистості з ефективністю учбової діяльності студентів визначають необхідність формування у студентів інтелектуальних здібностей, самосвідомості та спрямованості особистості задля ефективності учбової діяльності і, навпаки, підвищення рівня академічної успішності сприяють становленню зазначених особистісних утворень. Отримані результати дослідження можуть використовуватися у навчально-виховній роботі ВНЗ, у роботі їхніх психологічних служб.

РОЗДІЛ 1

ОСОБИСТІСНИЙ ПРОФІЛЬ СУБ'ЄКТА ЯК ПРОБЛЕМА ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1 Проблема психологічного забезпечення ефективності діяльності у психології

Поняття «діяльність» є одним із фундаментальних у психології, оскільки саме на його основі базується чимала частина психологічних знань, тому і трактування даного терміну визначається тим чи іншим науковцем по різному [50].

За визначенням, яке дають у своєму «Великому психологічному словнику» Б.Г. Мещеряков та В.П. Зінченко [26], діяльність – це процес активної співдії суб'єкта (живого організму) з навколишньою реальністю, метою якого є задоволення власних потреб за допомогою усвідомленого впливу на певний об'єкт.

Суть діяльності у своїх наукових працях розкриває О.П. Хохліна, аналізуючи роботи радянських класиків, серед яких Л.С. Рубінштейн, О.М. Леонт'єв, Б.Ф. Ломов, К.К. Платонов та інші. Так, діяльність у широкому розумінні розглядається як виключно людська, специфічна форма активності, яка проявляється у вигляді відношення до навколишньої реальності, сенсом якої виступає її доцільне перетворення [45; 30]. Якщо брати до уваги більш вузьке значення даного поняття, то діяльність трактується як така активність, яка регулюється певною свідомою метою. Відповідно ж до найбільш абстрактного та узагальненого погляду на суть даної категорії, діяльність розглядається крізь призму відношення «суб'єкт-об'єкт» (Б.Ф. Ломов) [51; 20]. Так, діяльність представляє собою включення психіки у дійсний зв'язок суб'єкта з об'єктом. Суб'єктом же виступає носій діяльності, яка спрямовується на об'єкт (О.М. Леонт'єв) [60; 17].

Розглядаючи суть діяльності як базової категорії психології, варто відмітити, що з нею прийнято пов'язувати пояснювальний принцип єдності психіки та діяльності [44]. Так, відповідно до нього, сутність єдності свідомості (психіки) та

діяльності представляє розуміння діяльності як необхідної обставини появи, формування, до якого входять розвиток, корекція і т.і., а також прояву свідомості особи (С.Л. Рубінштейн, О.М. Леонтьєв та ін.). Окрім цього, даний принцип має на увазі і зворотній зв'язок, коли психіка регулює діяльність людини [44; 28].

За С.Л. Рубінштейном, який, власне, і сформулював принцип єдності психіки та діяльності у психології, кожна дія і вчинок особи поєднує в собі внутрішнє та зовнішнє, суб'єктивне й об'єктивне, а поєднання діяльності та свідомості ґрунтується на єдності свідомості та дійсності [44; 39].

На відміну від С.Л. Рубінштейна, О.М. Леонтьєв трохи інакше трактував даний принцип. На думку автора, свідомість та діяльність представляють собою образ та процес його формування, де образ – накопичені рухи, певна дія. Проте, незважаючи на те, що перцептивна діяльність автоматизована, вона «принципово будується так, як діяльність руки, що відчуває» [44; 21].

Для кращого розуміння суті діяльності необхідно зупинитися на вивченні її структури. Однією з основних структур діяльності вважають запропоновану О.М. Леонтьєвим, головними компонентами якої є мотив (визначає діяльність), дія (певні акти діяльності, які спрямовані на досягання різних цілей), операція (певні способи виконання дій в тих чи інших умовах). Варто зазначити. Що способами дій виступають навички та вміння, а елементами дій – рухи [60; 19; 64].

На основі аналізу наукової літератури, О.П. Хохліна дійшла висновку, що можна виокремила наступні чотири найбільш вживані структури діяльності [64; 63; 52]:

1. Структура діяльності щодо компонентів розв'язання задачі (завдання) – найменшою одиницею (частиною), яка зберігає властивості діяльності як цілого. При виконанні певної поставленої задачі враховуються такі сторони діяльності, як: 1) змістова – у суб'єкта наявні знання, які потрібні для виконання діяльності; 2) мотиваційна – наявне у суб'єкта діяльності позитивне відношення до виконання завдання; 3) організаційно-операційна – володіння суб'єктом спеціальними вміннями та навичками (а також загально-навчальними та загально-трудовами

уміннями, що носять інтелектуальний характер), які є необхідними, щоб виконувати діяльність.

2. Будова діяльності за необхідними умовами здійснення. До основних компонентів цієї структури відносяться: *суб'єкт* – людина, яка завжди здійснює діяльність; *предмет*, з яким діє суб'єкт у певних *зовнішніх чи внутрішніх умовах* за допомогою *засобів* (знарядь); ці знаряддя застосовуються в *процесі* отримання певного *результату*, який відповідатиме виниклій, першочергово, *потребі*, яка була опредмечена стосовно мети. Варто відзначити, що за відсутності хоча б одного із зазначених компонентів, діяльність не може відбутися [56].

3. Запропонована Б.Ф. Ломовим структура діяльності щодо рівнів регулятивної функції психічного в організації, підготовці та виконанні діяльності, під час якої перетворюється її предмет. Так, до її компонентів відносяться: мотив і мета (є рушіями всієї діяльності, які визначають особливості протікання інших компонентів), планування (способи реалізації поставленої мети діяльності), переробка інформації (забезпечує створення продукту діяльності і є основою для створення оперативного образу), оперативний образ (визначає налагоджування рухів у дію, що є адекватними щодо встановленої мети та іншим компонентам виконання діяльності), прийняття рішення та дій (при наявності альтернативності рішень чи невизначеності; забезпечення отримання бажаного чи задовольняючого результату), перевірка результатів (оцінка відповідності отриманого результату бажаному образу-мети) і, за потреби, корекція дій, після чого відбувається перехід до нової діяльності [60; 20].

4. «Процесуальна» структура діяльності. Дана будова діяльності використовується переважно в психології діяльності, психології праці, професійної та загально трудової підготовки, серед якої такі прибічники, як: М.С. Каган, О.М. Леонт'єв, Л.Б. Ітельсон, С.Л. Рубінштейн, К.К. Платонов та інші. Основою даної структури є дії та рухи – те, у вигляді чого здійснюється діяльність. Дії розуміються як особливі акти діяльності, що спрямовуються на певну ціль (або цілі). Способи, за допомогою яких виконуються дії у певних умовах досягнення мети, називаються операціями, і виступають у вигляді вмінь та навичок, що можуть

складати інші дії. Певна систематичність операцій характеризує спосіб виконання діяльності загалом і кожного її етапу окремо. Рухи, своєю чергою, виступають елементами дій [60; 63].

Відповідно до різних вікових періодів онтогенетичного розвитку людини діяльність визначається у вигляді провідних її видів – ігрової, учбової та трудової.

Основний, ведучий вид діяльності О.М. Леонт'єв розуміє як таку діяльність, якій характерні три основні ознаки: 1) у ній з'являються нові види діяльності (наприклад, провідна діяльність – ігрова, у ній виокремилася навчання); 2) у ній формуються або змінюються різні психічні процеси (це відбувається не тільки в провідній діяльності, але і в інших, генетично пов'язаних з нею, видах діяльності); 3) від такої діяльності залежать основні психологічні зміни в особистості людини, які повинні відбуватися на даному етапі розвитку.

Тобто, провідний вид діяльності – це така діяльність, під час якої відбуваються різні головні психічні зміни в особистості в поточний період розвитку людини [64; 63; 18].

Отже, як вже зазначалося, хоча провідний вид діяльності один, однак інші також властиві людині, хоча в залежності від вікового періоду вони мають різну мету, форму, зміст та значення. Так, на дошкільному етапі розвитку провідною діяльністю є ігрова, під час шкільного – учіння, на етапі зрілості – трудова [23].

За визначенням В.П. Москальця, ігрова діяльність – це створення різних напускних ситуацій проблемного характеру, а також обов'язкових до виконання певних правил поведінки в них для розкриття, випробування та демонстрації під час процесу й у результатах їх здолання різних фізичних, психічних, особистісних спроможностей, здібностей і переваг суб'єкта, які приносять йому задоволення, радість тощо. При цьому, суб'єкт такої діяльності переважно не усвідомлює мету і мотив гри. Окрім цього, на основі аналізу літератури автор також зазначає, що процес гри допомагає розвитку різних властивостей та здібностей суб'єкта, які вимагає дана діяльність і які виявляються в ній; формує та розвиває «естетичну чутливість» – тягу до сприйняття прекрасного [27].

Навчальна діяльність С.Д. Максименком трактується як спрямована діяльність, у процесі формування якої учні/студенти опановують узагальнені способи дій та наукові поняття, безпосереднім продуктом якої є розвиток учня/студента. Також автор стверджує, що «учіння» та «навчання» не є рівноцінними щодо навчальної діяльності, оскільки вони представляють собою опанування певними знаннями та вміннями у різних видах діяльності [22].

Для дорослої людини провідною формою активності є трудова діяльність. Даний вид діяльності розглядається як усвідомлена, цілеспрямована активність особи, яка орієнтована на досягнення мети у вигляді вироблення різних духовних та матеріальних гараздів [64; 63; 38]. Особливістю трудової діяльності є її спрямованість на задоволення не тільки власних потреб, але і суспільних. Під впливом часу, розвитку суспільства, а тому зміни потреб громади, змінюється і мета діяльності. У процесі праці, як і попередніх видах діяльності, розвиваються психічні пізнавальні процеси, здобуваються нові знання, вміння та навички і т.д. [46].

У змісті діяльності, в цілому, виокремлюються такі ознаки, як: 1) суспільність – діяльність визначається культурно-історичним розвитком, тому спочатку носить спільну з соціумом характер, а потім набуває індивідуального; 2) цілеспрямованість – така діяльність завжди регулюється поставленою метою, що породжує єдність суб'єктивного та об'єктивного; 3) предметність – предмет, характерний для певної культури, який фіксує у собі конкретний спосіб дії, що був вироблений даним суспільством. Із предметністю пов'язані два процеси – опредмечення (процес збагачення предметного світу – матеріального та ідеального) та розпредмечення (набуття знань, вмінь, навичок, викликаного необхідністю користуватися предметами, що забезпечує розвиток особистості); 4) усвідомленість – ґрунтується на цілеспрямованості і визначає довільність та керованість діяльністю; 5) суб'єктивність та суб'єктність – діяльність має суб'єктивний характер та значущість, а також людина виступає як суб'єкт діяльності; 6) систематичність – діяльність представляє собою довготривалий процес, який виконується за певною схемою; 7) плановість – діяльність не просто

набір рухів та дій. Її дії взаємопов'язані між собою і складають певну систему, що виконується за певним планом; 8) опосередкованість – такий характер діяльності ґрунтується на подвійному опосередкуванні відношення особи до предмету праці - соціальна опосередкованість та знаряддєва опосередкованість, які проявляються у вигляді ставлення особи до інших людей, що призводить до все більшого опосередкування певними матеріальними знаряддями, знаками й іншими засобами спілкування; 9) продуктивність – отриманий результат діяльності, який свідчить про факт, що після виконаної діяльності світ певним чином змінюється [44].

Продуктивність (результативність), своєю чергою, є одним з основних параметрів ефективності діяльності, до яких також відноситься якість та надійність. Ефективність діяльності часто ототожнюється з поняттями «успішність» та «результативність» [11; 12]. Оскільки трудова діяльність супроводжує більшу частину життя людини, то в психології ефективність розглядається переважно у контексті професійної діяльності.

Згідно «Великого тлумачного словника сучасної української мови» слово «ефективність» визначається як: 1) отримання бажаного результату або наслідків; 2) ознака будь-якого об'єкту – виду діяльності, продукту, процесу тощо, – яка обумовлює його позитивні якості, що несуть користь певному індивіду або суспільству в цілому [2].

У психології, О.О. Євдокімова розглядає успішність діяльності як результат втілення людиною всіх своїх можливостей протягом життя, який детермінується рівнем домагань та мотивацією, спрямованою на успіх, що стає основою самоактуалізації особи [6].

За визначенням Ж.П. Вірної, ефективність людської діяльності містить в собі не тільки мотивацію на досягнення успіху, а ще й позитивне сприйняття свого «Я-образу», а також когнітивний контроль діяльності в певній ситуації [3].

У психології праці А.К. Маркова пропонує розрізняти два рівні успішності діяльності: 1) об'єктивні критерії; 2) суб'єктивні критерії. До першого рівня відносяться зовнішні показники, що допомагають оцінити результативність виконаного завдання. Ознаками даної результативності можуть виступати

продуктивність, кількість та якість виробленої продукції і т.д. Другий же рівень характеризується внутрішніми (психологічними) показниками, до яких відносяться професійна мотивація, знання, вміння та навички, темпераментальні особливості, індивідуальний стиль діяльності, індивідуально-особистісні якості та особливості тощо [25].

Таким чином, можна зробити висновок, що ефективність діяльності може вимірюватися як за об'єктивними, так і за суб'єктивними критеріями, що «перегукується» з положенням про особливості внутрішньої та зовнішньої діяльності, які розглядалися раніше.

Отже, ефективність діяльності – співзалежність за певним критерієм отриманого результату і максимально досяжного або завчасно спланованого результату, основними показниками якої є продуктивність – виражається в кількості виконаних задач за певну одиницю часу та відносно до затрат на її виконання, – якість та надійність [66]. При цьому, ефективність діяльності визначається об'єктивними (зовнішніми) та суб'єктивними (внутрішніми) критеріями.

1.2 Дослідження психологічної детермінації ефективності учбової діяльності у психології

Як вже зазначалося, одним із провідних видів діяльності є навчальна, а точніше – учбова діяльність. Так, учбова діяльність (діяльність учіння) у психології розуміється як діяльність суб'єкта учіння, яка спрямовується на опанування знаннями, навичками та вміннями, а також на особистісне становлення суб'єкта. Учіння вважається однією зі сторін навчання, що виступає як спільна діяльність учня й вчителя [63; 56]. Тобто, учбова діяльність – свідомий та мотивований процес отримання, знаходження та присвоєння певних знань, навичок та умінь соціального досвіду. Він характерний тим, що у процесі учіння людина не тільки отримує цей досвід, але і перетворює його на власний, при цьому розвиваючи особистість [15; 44].

Для кращого розуміння учбової діяльності варто розглянути її структуру, вивченням якої займалося багато вчених, серед яких можна назвати: Г.С. Костюк (мета, об'єкти, мотиви, способи дій і результати) [31; 13], Д.Б. Ельконін (учбова задача, дії, контроль і оцінювання) [65], В.В. Рєпкін (мета, система/спосіб дій, дії контролю та оцінки) [61] та інші. Проте одним з тих, хто найповніше розкрив суть структури учбової діяльності вважається В.В. Давидов. На його думку, основними структурними компонентами даного виду діяльності виступають: потреби; мотиви; учбові задачі; дії; операції. Так, за розумінням автора, основною потребою даної діяльності є необхідність в оволодінні теоретичними знаннями. Мотивом виступає опанування різних засобів відображення цих знань певними учбовими діями, які націлені на розв'язання будь-яких учбових задач. Тобто виконуючи певні учбові дії, учень/студент знаходить рішення учбових задач [61; 5].

Також вивчаючи учбову діяльність, на нашу думку, не можна не зазначити, що на сьогодні, деякі автори вбачають неправильність використання даного поняття (Г.О. Балл, А.М. Сингаївська та інші). Так, Г.О. Балл у своєму дослідженні як причину складності детермінації понять навчання (навчальної діяльності) та учіння (учбової діяльності), приводить труднощі з боку перекладу. Так, на його думку, «учбова діяльність» – це калька з російського поняття «учебная деятельность» (learning activity), оскільки до нього не можна дібрати перевірочне слово. Замість цього автор пропонує використовувати «*учіннева* діяльність», виходячи з терміну «учіння», запропоноване свого часу Г.С. Костюком [1; 2; 38]. Можливо дане поняття звучить дуже незвично, проте цілком можливо, що через десяток років воно стане загальноживаним у науковій психологічній літературі.

Важливу роль грає ефективність учбової діяльності як одна з основних характеристик діяльності, яка визначає її якість, результативність та кількість витрачених внутрішніх та зовнішніх ресурсів.

Учбова діяльність студентів визначається, перш за все, академічною успішністю – рівнем учбових досягнень, а також якості і способів розумової роботи, вмотивованість студентів тощо, який базується на бальній оцінці [42]. Навчальні (учбові) досягнення, своєю чергою – це оцінювання викладачами знань

студентів/учнів за допомогою певної кількості балів. Наприклад, в Україні, як і в багатьох країнах Європи, майже в усіх університетах діє Болонська система оцінювання (стандарт організації підходів щодо навчального процесу і роботи вищих навчальних закладів Європейського союзу), яка передбачає набір студентами балів протягом семестру, які будуть підсумовуватися.

Підсумкове оцінювання знань студентів здійснюється на основі можливості набору балів за такими джерелами: 1) учбовий процес – відвідування занять та різні види додаткових робіт; 2) модульний контроль – перевірка знань за певний «блок» знань; 3) іспити – за них, як і за модульний контроль, можна отримати лише фіксовану кількість балів. На основі цього вибудовується рейтинг студентів. При цьому, максимальна кількість балів, яку можна набрати за семестр – 100.

У залежності від отриманого рейтингу визначається академічна успішність студентів, яка позначається спеціальною системою ECTS (European credit transfer system), що має 7 рівнів: 1) A (90-100) – відмінне виконання з незначною кількістю помилок; 2) B (82-89) – вище середнього рівня з декількома помилками; 3) C (75-81) – цілком правильне виконання з невеликою кількістю помилок; 4) D (67-74) – непогано, проте зі значною кількістю допущених помилок; 5) E (60-66) – задовольняє мінімальні вимоги щодо виконання завдання; 6) FX (35-59) – наявність можливості для перекладання; 7) F (1-34) – повторне прослуховування курсу або складання іншого. На основі такого нарахування балів і здійснюється визначення рівня ефективності (успішності) учбової діяльності студентів [7].

Як і стосовно діяльності загалом, ефективність учбової діяльності залежить від багатьох факторів.

У одній зі своїх статей С.В. Понікаровська, аналізуючи наукову літературу, дійшла висновку, що до психологічних детермінант ефективності учбової діяльності, відносяться: 1) рівень інтелекту – здатність засвоювати знання, навички та вміння, а також практично застосовувати їх; 2) креативність – процес самостійного продукування знань; 3) адекватно високий рівень самооцінки, що зумовлює такий же рівень домагань; 4) навчальна мотивація тощо. Останню детермінанту авторка вбачає самим важливим чинником ефективності діяльності.

Як вона зауважує, вирізняють три основні спрямованості мотивації в учбовій діяльності: 1) направленість на отримання, власне, знань; 2) направленість на отримання диплому; 3) направленість на отримання фаху. Із досліджень було виявлено зв'язок тільки між мотивацією, спрямованою на знання та успішністю у навчанні [33].

Щодо важливості ролі мотивів та мотивації як факторів учбової ефективності схожу думку мають О.П. Хохліна та Д.В. Сила. У їхньому дослідженні було емпірично доведено, що певні особливості спрямованості особистості визначають ефективність учбової діяльності як однієї із соціально значимих форм активності студентів, а саме був встановлений зв'язок успішності учбової діяльності студентів із різними видами мотивів учбової діяльності: учбово-пізнавальними, професійними, соціальними, комунікативними, мотивами престижу, а також творчої самореалізації [42; 65].

Спрямованість особистості відноситься до психічних властивостей особи, яка є складовою психічних явищ. Так, детермінантами ефективності учбової діяльності також виступають й інші психічні явища. До них відносяться [64, с.47]: психічні процеси (когнітивна сфера: відчуття, сприймання, увага, уява, пам'ять, мислення; мовлення; емоційно-вольова сфера: воля, емоції); психічні стани: настрій, ейфорія, піднесення, тривожність, хвилювання, апатія, пригніченість, розгубленість, зосередженість, зібраність, сумнів тощо, психологічна готовність до діяльності; психічні властивості: (особистісні властивості) самосвідомість, спрямованість, характер, здібності, темперамент.

Таким чином, підсумовуючи все раніше зазначене, ефективність (результативність, продуктивність) учбової діяльності розглядається вченими як одна з характеристик діяльності в цілому, яка визначається, щонайперше, рівнем академічної успішності – рівнем учбових досягнень, що оцінюється за допомогою нарахування балів. Детермінантами ефективності учбової діяльності виступають розвинені психічні явища, зокрема, психічні процеси, психічні стани та психічні властивості.

1.3 Типологічні особливості особистості як можливі психологічні детермінанти ефективності учбової діяльності

Зазначені раніше детермінанти ефективності діяльності такі, як різні психічні явища, складають типологічні особливості особистості (індивідуально-психологічні відмінності – individual differences) – всі особливості психічних станів, процесів та властивостей, які відрізняють кожен людину від інших, і роблять її унікальною [26; 68, с. 372]. Дані психічні явища, своєю чергою, становлять особистість в цілому. Тому варто детальніше розглянути поняття «особистість».

Поняття «особистість» є однією з базових категорій психологічної науки, яка досліджувалася багатьма вченими, зокрема: Б.Г. Ананьєв, І.Д. Бех, Л.С. Виготський, О.Г. Ковальов, Г.С. Костюк, О.М. Леонт'єв, С.Д. Максименко, М.М. Фіцула, О.П. Хохліна, В.В. Турбан та інші.

Особистість, – за визначенням С.Д. Максименка, – це унікальна, неповторна форма існування психіки людини, яка проявляється у вигляді цільності, свідомої предметної діяльності, здатності та прагненні до саморозвитку та самореалізації. Свідомість – це вищий рівень буття, який має здатність до рефлексії [24].

Провівши теоретико-методологічне дослідження, О.П. Хохліна розуміє поняття «особистість» як складну систему, здатну до саморегуляції, основою якої є різні соціально значимі психічні ознаки, що зумовлюють регуляцію поведінки особи як суб'єкта будь-якої активності [59].

Основними причинами, які обумовлюють становлення особистості є соціалізація (зовнішня детермінанта) та індивідуалізація (внутрішня). У процесі соціалізації особа отримує та оволодіває суспільно-історичним досвідом, у ході якого у неї вибудовуються моральні та духовні цінності, світогляд, навички соціальної взаємодії тощо. У процесі ж індивідуалізації відбувається формування людиною все більшої самостійності, внутрішнього світу, прояву ініціативи стосовно власного життя тощо, основою для чого є самосвідомість та

самодетермінація особи. Таким чином, і зовнішні, і внутрішні детермінанти забезпечують цілісність та завершеність зростання особистості [59; 51; 58].

У психології разом з поняттям «особистість» також пов'язані поняття «індивід», «індивідуальність» та «людина». Так, людина – це суспільна істота, яка також розглядається як індивід, особистість та індивідуальність. У науковій літературі дотримуються думки, що індивідом людина народжується, тобто це живий біологічний організм, який має (Б.Г. Ананьєв), свої особливості роботи нервової системи, функціональної геометрії тіла (асиметрія та симетрія), фізичної будови тіла, вікові та статеві, а також темперамент, задатки й органічні потреби організму. Людина, народившись індивідом, має певне соціальне оточення, під впливом якого вона духовно та психічно розвиваючись, стає особистістю. І вже у процесі саморозвитку у людини виникають унікальні внутрішні та зовнішні особливості, які характеризують саме цю особу. Це вже наступна ланка розуміння людини – індивідуальність. Таким чином, індивідуальність – інтегрована неповторність кожної людини [54; 49].

Отже, узагальнюючи все раніше зазначене, поняття «людина» включає в себе поняття «індивід» як біологічну основу, «особистість» та «індивідуальність» – як психологічну та соціальну. Таким чином, можна зробити висновок, що людина – це узагальнена назва сукупності біологічних, соціальних, духовних та індивідуально-особистісних компонентів. І тому співвідношення даних понять для наочності можна схематично зобразити наступним чином:

Розглядаючи проблему суті особистості, варто звернути увагу на її ознаки, серед яких виділяють [24]:

- цілісність – інтеграція біологічного, соціального та духовного витоків особи, яка поєднує всі структурні і динамічні прояви життя. І у кожної людини ця цілісність хоч і має деякі схожі з іншими ознаки, проте переважно неповторна;
- унікальність – характеризується оригінальністю інтенсивної взаємодії біологічного, соціального і духовного в людині, а також неперервним саморозвитком, завдяки якому в особистості формуються неповторні

особистісні прояви. І що цікаво, автор звертає увагу, що дуже важливим параметром особистості також виступає незавершеність – відкритість та готовність до всього нового;

- активність – діяльність/поведінка особи, яка обумовлюється усвідомленістю мотивів та цілей;
- вираження – здатність виражати свій внутрішній світ, творчу натуру у своїй діяльності, не знеособлюючись під тиском соціальних вимог;
- відкритість – нескінченний потенціал людини до розвитку та зростання як особистості;
- саморозвиток та саморегуляція – суто індивідуальний механізм інтегрованої, зрілої особистості, який включає в себе базальну емоційну регуляцію, волюву регуляцію та ціннісно-сміслову регуляцію.

Як і будь-яка складна система, особистість має свою структуру. Розгляд будови особистості дозволяє краще зрозуміти суть даного поняття, проте на сьогодні в психологічній науці не існує єдиної загальноприйнятої структури особистості, як і немає однозначного та загальновизнаного трактування самого поняття.

У структурі особистості С.Л. Рубінштейн виділяв три основні компоненти, або ж підструктури: 1) спрямованість особистості, яка проявляється у вигляді інтересів, потреб, ідеалів, переважаючих мотивах та світогляді; 2) знання, вміння, навички, які здобуваються протягом всього життя у процесі пізнавальної діяльності; 3) індивідуально-психологічні особливості, які проявляються у вигляді темпераменту, здібностей, характеру [14; 4].

За К.К. Платоновим, особистість є динамічною системою, яка є єдністю. Тому автор розробив двовимірну, дещо схожу за змістом на концепцію С.Л. Рубінштейна, модель структури особистості, яка включає в себе чотири підструктури: 1) спрямованість, що поєднує моральні цінності людини та відносити, що формуються у процесі соціалізації і виховання; 2) підструктура соціального досвіду, який проявляється у вигляді набутих в процесі індивідуального досвіду знань, навичок та вмінь; 3) форми відображення, що

містять в собі індивідуальні особливості певних психічних процесів та функцій, і які формуються під впливом соціуму; 4) біологічно обумовлена підструктура, що поєднує в собі типологічні властивості особистості (властивості темпераменту), різні вікові та статеві особливості, органічні патологічні зміни в організмі людини. І також є ще один «прошарок», який включає в себе дві підструктури: характер та здібності [14; 55; 32].

На основі аналізу різних підходів до виділення структурних компонентів особистості, О.П. Саннікова запропонувала свою багатовимірну модель структури особистості, відповідно до якої особистість трактується як трьохрівнева макросистема. Серед основних трьох рівнів вона виділяє [40]: 1) формально-динамічний – основа, на якій розвиваються інші. У ньому виокремлюють комплекс усіх властивостей, які відображають динаміку, протікання та активність психічних процесів і явищ, а також індивідуальні особливості конституції; 2) змістовно-особистісний – особистісні властивості, до яких відносяться спрямованість, потребо-мотиваційна сфера, моральні цінності і т.д.; 3) соціально-імперативний – характеристики, які виникають через приналежність людини до соціуму, при залученості у різні соціальні оточення, суспільні зв'язки та відносини, а також під впливом культурних традицій, норм, цінностей і т.д.

У сучасній психологічній науці одну з найпоширеніших моделей структури особистості запропонував О.Г. Ковальов. У ній виділяються наступні п'ять основних компонентів [9; 10; 53; 55]: самосвідомість; спрямованість; здібності; характер; темперамент.

Так, компонент, який підноситься над всіма іншими – самосвідомість. Це система управління, яка здійснює функцію саморегуляції, і позначається поняттям «Я». Самосвідомість – це вищий рівень свідомості, яка орієнтована на відображення людиною самої себе. Вона характеризується емоційним ставленням особи до себе, знанням та розумінням самої себе, а також регуляцією власної зовнішньої та внутрішньої діяльності. Самосвідомість складають такі компоненти, як самооцінка та рівень домагань.

Спрямованість особистості визначається як системну сукупність спонукань, що визначають вибіркоче відношення до оточуючого світу та діяльності, і зазначає, що вони містять в собі систему потреб, мотивів, інтересів, різні властивості, а також ідейну та практичні установки. При цьому, серед різноманітних складників спрямованості особи одна з них є переважаючою, яка і визначатиме всю психічну діяльність людини.

Здібності – сукупність можливостей особи виконувати ту чи іншу діяльність успішно, які взаємопов'язані і постійно взаємодіють одне з одним. Як і зі спрямованістю, серед системи здібностей певної людини є домінуючі здібності, а є вторинні. Виділяють загальні (інтелектуальні) та спеціальні здібності (до конкретних видів діяльності, наприклад, музичних, акторських, математичних тощо). Чим вищий рівень загальних здібностей, тим вони забезпечують більш високий рівень наукованості та дозволяють успішно розв'язувати інтелектуальні задачі. Вони забезпечуються сформованістю пізнавальних психічних процесів, вершинне місце серед яких посідає мислення та наявність сформованих розумових якостей – узагальненості, усвідомленості, самостійності, стійкості, гнучкості і т.д. [56].

Характер – складне синтетичне утворення, яке відображає індивідуальний стиль діяльності, що позначає зміст і форму духовного життя особи. Серед домінуючих властивостей, які є основою характеру, автор виділяє вольові та моральні. Разом з цим, О.Г. Ковальов також наголошує, хоч характер і є значною частиною складної системи властивостей особистості, проте він не виражає її в цілому.

Темперамент – це найбільш біологічно зумовлений компонент у структурі особистості, в основі якого лежать особливості нервової системи (взаємовідношення протікання і характеристики процесів гальмування та збудження), що накладає відбиток на перебіг всіх сторін психічного життя і зумовлює індивідуальний стиль життя кожної людини. Темперамент характеризується такими особливостями динаміки протікання психічної діяльності, як темп, швидкість, інтенсивність і т.д. На основі різних варіацій

сполучення процесів гальмування і збудження нервової системи виділяють чотири типи темпераменту: сангвінік, холерик, флегматик і меланхолік [64; 55; 9; 10; 62].

Таким чином, підсумовуючи раніше зазначене, ті чи інші типологічні особливості особистості можуть виступати детермінантами ефективності учбової діяльності, оскільки проведені дослідження різних вчених показує зв'язок деяких особистісних властивостей з високою академічною успішністю студентів, що і визначає ефективність їхньої учбової діяльності.

Висновки до розділу 1

1. Діяльність визначається як виключно людська, специфічна форма активності, що проявляється у вигляді відношення до навколишньої реальності, сенсом якої є її доцільне перетворення. Кожна діяльність характеризується її регуляцією відповідно до свідомо поставленої мети, і розглядається у відношенні «суб'єкт-об'єкт», де суб'єктом виступає носій діяльності. У кожної людини, відповідно до різних вікових періодів онтогенетичного розвитку, діяльність представлена провідними її видами – ігровою, учбовою та трудовою, які найбільшою мірою позначаються на психічному розвитку особи, та через які найбільш ефективно відбуваються розвивальні впливи.

2. Учбова діяльність у психології трактується як свідома і мотивована діяльність суб'єкта учіння, що спрямовується на опанування знаннями, вміннями та навичками, а також на особистісне становлення суб'єкта. Однією із головних її характеристик, як і діяльності в цілому, є ефективність учбової діяльності, яка у студентів визначається, перш за все, академічною успішністю, тобто рівнем учбових досягнень, який оцінюється за допомогою балів, які нараховуються.

3. Детермінантами, що забезпечують ефективність учбової діяльності студентів, виступають різні психічні явища, серед яких особливе місце займають особистісні властивості, до яких входять самосвідомість, спрямованість, здібності, характер та темперамент, які є компонентами структури особистості (за О.Г. Ковальовим).

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ТИПОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ У ЗВ'ЯЗКУ З ЕФЕКТИВНІСТЮ УЧБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

2.1 Обґрунтування методики дослідження. Методика дослідження

На емпіричному етапі дослідження вирішувались завдання:

1. Виявити рівень академічної успішності та типологічні особливості особистості студентів.
2. З'ясувати наявність та характер зв'язку між академічною успішністю студентів і проявами у них типологічних особливостей особистості.
3. Побудувати особистісний профіль успішного студента.
4. Розробити рекомендації щодо психологічного забезпечення підвищення ефективності навчання студентів.

У своєму дослідженні ми виходили з наступного розуміння досліджуваних явищ.

Під типологічними особливостями особистості ми розуміємо найбільш стійкі психічні властивості, які постійно задовольняють певний рівень поведінки і діяльності, який типовий для неї. Це особливості різних психічних явищ (процесів, станів та властивостей), які відрізняють людей одне від одного (Т.В. Ледовська). Психічні властивості часто ще називають особистісними властивостями. Дані особливості, своєю чергою, визначають особливості та стиль професійної діяльності й належать до найбільш стійких властивостей [67; 16]. Так, до особистісних властивостей належать самосвідомість, спрямованість, характер, здібності, темперамент [64], які відповідають структурі особистості, запропонованої О.Г. Ковальовим.

Самосвідомість особистості – це усвідомлення своєї ідентичності, тобто, усвідомлення себе як стійкої, визначеної одиниці, що залишається усталеною у змінних умовах. Самосвідомість розкривається через поняття рефлексії, «Я-

концепції» та самооцінки. Остання є основою самосвідомості. Самооцінка – це оцінка особистістю себе, своїх можливостей і т.д.; в її основі лежить рівень домагань – «планка», яку ставить собі людина, визначаючи оцінку своєї здатності до виконання того чи іншого завдання. Самооцінка буває адекватною і неадекватною, загальною та парціальною [53].

Спрямованість особистості розуміємо як системну сукупність спонукань, які визначають вибірковість відношень та активності, сутністю якої виступає мотиваційна сфера, а її основою слугують потреби. Компонентом спрямованості особистості, який значною мірою визначає її змістову сторону, є смисложиттєві орієнтації (сенс життя) – цілісне уявлення особи про сенс свого життя, своє призначення, про значимі цінності тощо [57; 47]. Сенс життя складає сутність ціннісних орієнтацій. Сенс життя пов'язаний із вершиною розвитку особистості (акме), реалізації індивідуальності, здібностей, продуктивності життя, що також є однією із детермінант ефективності будь-якої діяльності, а також задоволеності життям [57].

Під здібностями розуміємо сукупність властивостей, котрі забезпечують певну легкість та високий рівень якості опанування діяльністю. Їхню основу складають якості психічних процесів, які допомагають здійснюватися та регулюватися психічним процесам, що «обслуговують» діяльність; до здібностей також входить відпрацьований комплекс способів дій, за допомогою яких і виконується діяльність. Розрізняють загальні та спеціальні здібності. Загальні характеризуються як здібність до багатьох видів діяльності, а спеціальні – до конкретних видів діяльності, наприклад, музичних, математичних, будівничих тощо; до загальних здібностей належать інтелектуальні здібності (інтелект, розум), які забезпечують високий рівень наукованості та дозволяють успішно розв'язувати інтелектуальні задачі (С.Л. Рубінштейн) [53; 56].

Характер – сукупність відносно сталих особистісних рис, які відображають її відношення до оточуючого світу, а також визначають її стиль поведінки. Такий комплекс рис забезпечує передбачуваність поведінки людини. При типології характеру прийнято говорити про її акцентуації, які представляють собою крайні

межі норми, при якій ті чи інші риси занадто загострені, посилені, що обумовлює підвищену вразливість до певних впливів (К. Леонгард, О.Є. Личко).

Темперамент розглядається як найбільш біологічно зумовлена структура особистості, що визначається особливостями протікання нервових процесів збудження та гальмування й характеризується динамікою протікання психічної діяльності (швидкість, темп, ритм, інтенсивність тощо). Він не впливає на змістову сторону особистості, а позначається переважно на руховій сфері людини, її емоційному житті, поведінці і т.д. [53].

Ефективність учбової діяльності – одна з характеристик діяльності, яка визначається, перш за все, академічною успішністю, що показує рівень учбових досягнень, що оцінюється певною кількістю балів. Так, за Болонською системою оцінювання, студентська учбова ефективність вимірюється за спеціальною системою ECTS (European credit transfer system) (Додаток 1).

Для вивчення типологічних особливостей особистості студентів – структурних компонентів особистості за О.Г. Ковальовим [9; 10; 53; 55] – самосвідомості, спрямованості, здібностей, характеру, темпераменту – застосовувався метод тестування з використанням стандартизованих психологічних методик.

Так, для вивчення самосвідомості використовувалась методика «Діагностика самооцінки особистості» Дембо-Рубінштейн (модифікація А.М. Прихожан), спрямованості – тест смисложиттєвих орієнтацій (адаптація Д.О. Леонтьєва), здібностей (загальних, інтелектуальних) – «Короткий орієнтаційний тест» (КОТ, В.Н. Бузін, Е.Ф. Вандерлік), характеру (акцентуацій) – методика К. Леонгарда (модифікація Г. Шмішека). Для обробки емпіричних даних були використані методи якісного та кількісного аналізу за допомогою математично-статистичної обробки, зокрема, були використані одновибірковий критерій Колмогорова-Смірнова, кореляційний аналіз Спірмена, t-критерій Стьюдента. Для виявлення рівня академічної успішності студентів, як показника ефективності їхньої учбової діяльності, було використано метод анкетування за допомогою Гугл-форми.

Методика «Діагностика самооцінки особистості» Дембо-Рубінштейн (модифікація А.М. Прихожан)

Дана методика призначена для діагностики самооцінки та рівня домагань респондентів.

У даній методиці респондентам надається вже готовий бланк, в якому є 7 однакових вертикальних відрізків (по 100 мм), кожен з яких позначає такі шкали: здоров'я; розумові здібності; характер; вміння робити щось своїми руками; авторитет серед ровесників; зовнішність; упевненість у собі.

Піддослідним необхідно на кожному з відрізків рискою відмітити, як вони оцінюють себе на даний момент часу (показник самооцінки), і хрестиком – той рівень розвитку певної якості чи характеристики, при якому він міг би відчувати задоволення та гордість за себе (показник рівня домагань) (низ вертикального відрізка – найменше значення, верх – найвище). Перший вертикальний відрізок, який позначений шкалою «Здоров'я», зазвичай використовується як пробний, який дозволяє дізнатися чи респондент зрозумів як виконувати завдання.

Підрахунок результатів здійснюється на основі переводу значення в міліметрах (місця позначок кожної зі шкал) у бали. Наприклад, якщо респондент поставив позначку на 56 мм, то за даною шкалою він набрав 56 балів.

По кожній із шести шкал (шкала «Здоров'я» не рахується, оскільки була пробною) визначається рівень самооцінки – від нижньої точки кожної шкали до позначки «-»; рівень домагань – від нижньої точки до позначки «х»; різницю між рівнем самооцінки та домагань – відстань від однієї позначки до іншої (якщо рівень домагань нижчий за самооцінку, він визначається від'ємним числом). Після цього необхідно вирахувати середнє значення кожного показника самооцінки та рівня домагань за всіма шкалами.

Від 45 до 74 (середня і допустимо висока самооцінка) свідчать про адекватну, тобто реалістичну, самооцінку. Результат від 75 до 100 балів характеризує людей із нереалістичною завищеною самооцінкою, що може вказувати на певні відхилення у сформованості особистості. Якщо ж отримано менше 45 балів, то це

свідчить про занижену самооцінку, що говорить про неблагоприємний розвиток особистості.

Адекватний рівень домагань мають ті особи, які отримують результат від 60 до 89 балів, а найбільш оптимальний рівень домагань (порівняно високий) характеризує результат від 75 до 89 балів. При результаті від 90 до 100 балів робиться висновок про наявність нереалістичних, неадекватних уявлень у респондента про свої можливості. Якщо отримано менше 60-ти балів, то це свідчить про низький рівень домагань і порушений розвиток особистості [34].

Тест смисложиттєвих орієнтацій (СЖО, адаптація Д.О. Леонтєва)

Мета даного тесту – встановлення, так званого, джерела сенсу життя – цілі (майбутнє), процес (теперішнє), результат (минуле).

У тесті, життя уявляється усвідомленим, осмисленим за умови наявності задоволення цим життям, встановленням цілей, упевненість у своїй здатності ставити та досягати цілей. Також важливими факторами постають адекватне співвіднесення мети з майбутнім, емоційну насиченість теперішнього, і задоволення результатами, які відображають минуле.

Методика містить у собі 20 пар тверджень-антагоністів, які відображають уявлення про чинники усвідомленості життя, і включає такі п'ять субшкал : 1) ціль у житті; 2) процес життя; 3) результативність життя; 4) локус контролю – життя; 5) локус контролю – Я. Респондентам надається бланк із даними твердженнями, серед яких потрібно обрати одне і оцінити його від 1 до 3. Нуль можна обрати, якщо обидва твердження однакові на погляд досліджуваного.

Обробка результатів здійснюється у вигляді переведення вибраних значень за кожним твердженням відповідно до ключа, після чого вони додаються.

Бали від 20 до 78 характеризують низький рівень загального показника осмисленості життя; від 79 до 112 – середній рівень; від 113 до 140 – високий рівень. За шкалою «Ціль в житті»: 6-22 – низький рівень; 23-36 – середній; 37-42 – високий рівень. За шкалою «Процес життя»: 6-22 – низький рівень; 23-35 – середній; 36-42 – високий рівень. За шкалою «Результативність життя»: 5-17 – низький рівень; 18-28 – середній рівень; 29-35 – високий рівень. За шкалою «Локус

контролю – Я»: 4-13 – низький рівень; 14-23 – середній; 24-28 – високий. За шкалою «Локус контролю – Життя»: 6-22 – низький рівень; 23-35 – середній; 36-42 – високий.

Так, шкала «Ціль в житті» характеризує наявність або відсутність у людини наявних цілей та планів на майбутнє, які даватимуть задоволення та осмисленість життю. «Процес життя» – це також емоційна забарвленість життя та інтерес до нього. Дана шкала характеризує наявність чи відсутність сприйняття досліджуванним свого життя як цікавого, сповненого сенсом та насиченого емоціями. «Результативність життя» допомагає дізнатися наскільки людина задоволена своїм життям, яке вона вже прожила. Тобто це шкала задоволеності самореалізацією особи. «Локус контроль – Я» свідчить про те, що респондент сприймає себе як сильну, переважно незалежну від обставин особистість, яка зможе сама влаштувати своє життя відповідно до своїх уявлень про її сенс. Шкала «Локус контролю – Життя» дозволяє дізнатися чи людина вбачає себе тим, хто може сам контролювати власне життя та вільно приймати рішення чи вона схильна до думки про ілюзорність свободи вибору, і що від неї в житті нічого не залежить [36].

Методика «Короткий орієнтаційний тест» (КОТ, В.Н. Бузіна, Е.Ф. Вандерлік)

Дана методика була розроблена для діагностування загального рівня інтелектуальних здібностей.

У тесті респондентам пропонується виконувати різні серії завдань, серед яких є ті, які визначають здатність до узагальнення та аналізу матеріалу, гнучкість мислення, рівень концентрації та зосередженості уваги, інертність мислення та переключення, швидкість і точність сприйняття, просторову уяву та використання мови, грамотність.

Методика містить 51 завдання, серед яких є математичні задачі, завдання на розуміння сенсу слів та прислів'їв, на просторову уяву тощо. Часу дається 15 хвилин, за які необхідно виконати якомога більше завдань.

Інтегральний показник загальних інтелектуальних здібностей підраховується відповідно до кількості правильно виконаних завдань (1 бал за кожне), які перевіряються за допомогою ключа.

Рівень інтегрального показника визначається загальною сумою за всі правильно виконані завдання: 13 і менше – низький; 14-18 – нижче середнього; 19-24 – середній; 25-29 – вище середнього; 30 і вище – високий рівень.

Вище середнього або високий рівень загальних (інтелектуальних) здібностей гарантують високий рівень научуваності, а також дозволяють вдало розв'язувати інтелектуальні задачі [35; 56].

Методика визначення акцентуацій характеру (К. Леонгард, модифікація – Г. Шмішек)

Методика спрямована на визначення акцентуацій характеру та темпераменту.

Акцентуації К. Леонгардом розглядалися як певні «загострення» окремих індивідуальних рис та властивостей, які наявні у більшості людей. Він виділяв такі 10 типів акцентуацій:

- демонстративний тип – характеризується підвищеною потребою у демонстративній поведінці, прагненні бути лідером, активністю, легкістю у встановленні контактів, необхідності бути в центрі уваги. Також він схильний до фантазування, перебільшення своїх переваг та сильних якостей, має високий рівень лабільності, необ'єктивну самооцінку і т.д.
- педантичний тип – визначається інертністю психічних процесів, ригідністю, небажанням вступати у конфліктні ситуації, довгим переживанням травмивних подій. Попри зазначене, люди з таким типом акцентуації дуже пунктуальні, акуратні, суворо дотримуються правил, роботу виконують не поспішаючи, проте якісно, і вимагають того від інших, завжди вимагають порядок, скрупульозні та вимогливі як до себе, так і до інших.
- застрягаючий тип – йому притаманні небалакучість, помірна товариськість, певна занудливість, схильність до читання моралі іншим, мстивість, довге забування «образ», підозрілість, недовіра іншим людям. Досить часто

виступає ініціатором конфліктів, наполегливо відстоює свої інтереси, прагне досягти високих результатів у будь-якій справі.

- гіпертимний тип – виділяється високим рівнем активності, рухливості, непосидючості, гучності у розмові, яскраво вираженими жестами, мімікою, пантомімікою, надмірною самостійністю, бажанням бути лідером, нетерпимістю до жорсткої дисципліни та монотонності.
- тривожний тип – характеризується доброзичливістю, низьким рівнем контактності, лякливою, сором'язливою. У дітей з даним типом акцентуації рано формується почуття обов'язку, відповідальності, а також високі моральні та етичні вимоги. Досить чуттєві, образливі, сором'язливі, що стає причиною проблем у встановленні контактів з іншими людьми. Рідко коли вступають у конфлікти, самокритичні, дружні, відповідальні та виконавчі.
- емотивний тип – визначається емоційною чутливістю, боязкістю, підвищеним рівнем тривожності. Людям з таким типом притаманні високий рівень емпатії, співчутливості до інших, гуманність, сердечність, чуйність. Вони відносяться до всього серйозніше, рідко вступають у конфлікти, тримають образи у собі, виконавчі.
- дистимічний тип – притаманні серйозність, низька контактність, замкнутість, занижена самооцінка, інертність мислення та реакцій, слабкість волевої сфери. Особи з дистимічним типом акцентуації надають перевагу уникати гучної та великої компанії, часто мають песимістичний настрій, проте добродішні, вірні своїм друзям.
- циклотимний тип – виділяється періодичною зміною настрою від активного та позитивного, до песимістичного і похмурого, який залежить від зовнішніх факторів. При радісних подіях, такі люди активні, веселі, компанійські, рухливі; при сумних – похмурі, в'ялі, пригнічені, роздратовані тощо.
- екзальтований тип – людям з даною акцентуацією характерні здатність захоплюватися людьми, подіями, предметами і т.д. Вони легко закохуються, відчувають щастя від різних дрібниць, на які інші можуть не звертати уваги,

насолоджуються життям, проте можуть впасти у відчай при сумних подіях. Можуть сперечатися, але намагаються не доводити справу до конфлікту, балакучі, мають високу контактність.

- збудливий тип – характеризується імпульсивністю, певною грубістю, конфліктністю, запальністю. У спілкуванні притаманні низька контактність, сповільненість вербальних та невербальних реакцій та проявів, може бути владним з іншими.

Респондентам пропонується бланк з 88 питаннями, на які необхідно дати відповідь «Так» або «Ні». За кожною шкалою відповідно до ключа підраховуються позитивні відповіді та негативні. Потім отримані бали кожної шкали додаються і отриманий результат множиться на коефіцієнт, який вказано у ключі стосовно кожної шкали. Якщо кінцевий результат за шкалою більший від 15 до 19, то це свідчить про тенденцію до акцентуації характеру; якщо ж результат більше 19 балів, то дана риса вважається акцентуованою [37, с. 274].

Тест-опитувальник Г. Айзенка «ЕРІ» (адаптація О.Г. Шмельова)

Методику розробив Г. Айзенк у 1963 р. з метою діагностики ступеню вираженості властивостей, притаманних особистості – психотизм, нейротизм, інтроверсія-екстраверсія, а також типів темпераменту – флегматичного, сангвіністичного, холеричного та меланхолічного.

Методика містить 57 питань, на які респонденту потрібно відповісти «так» або «ні». Відповідати необхідно швидко, не роздумуючи довго над кожним питанням.

За кожною шкалою необхідно порахувати співпадіння відповідей з ключем. Отримана кількість балів свідчить про вираженість того чи іншого компонента. Так, за шкалою «Екстраверсія-інтроверсія», набрані бали більше 19 – яскраво виражений екстраверт, 15-19 – екстраверт, 12-14 – амбіверт, схильний більше до екстраверсії, 12 – середнє значення, 10-12 – амбіверт, схильний більше до інтроверсії, 5-9 – інтроверт, 0-4 – глибокий інтроверт.

За шкалою «Нейротизм»: 19 і більше – дуже високий рівень нейротизму, 14-18 – високий рівень, 9-13 – середнє значення, 0-8 – низький рівень нейротизму.

Після підрахування результатів за шкалами «нейротизм», «психотизм», «екстраверсія» та «інтроверсія» необхідно перенести отримані бали на координатну пряму з осями X та Y. У залежності від поєднання характеристик за двома шкалами («нейротизм», «інтроверсія-екстраверсія») і визначається тип темпераменту. Так, якщо показники переважають у бік інтроверсії та емоційної стабільності – це флегматик; меланхолік характеризується домінуванням інтроверсії та нейротизму (емоційної нестабільності); сангвінік – екстраверсія і емоційна стабільність; холерик – екстраверсія і нейротизм [37, с. 136].

2.2 Результати дослідження та їх аналіз

2.2.1 Рівень академічної успішності студентів

На основі проведеного дослідження шляхом використання анкетування за допомогою Гугл-форми були отримані наступні дані щодо академічної успішності студентів, зображені у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Дані щодо академічної успішності студентів

Рівні академічної успішності	Кількість респондентів	% респондентів
Високий (Відмінно)	13	43
Середній (Добре)	7	24
Низький (Задовільно)	10	33

Як можна побачити з наведеної таблиці, серед 30 респондентів переважає кількість студентів, які мають високий рівень академічної успішності – 43%. Серед респондентів найменше студентів, які мають середню успішність в учбовій діяльності (24%), і 33% студентів, що навчаються з низькою учбовою ефективністю.

2.2.2 Типологічні особливості особистості студентів

На даному етапі дослідження нами з'ясувалися типологічні особливості особистості студентів відповідно до структури особистості, запропонованої Г.О. Ковальовим, серед компонентів якої виділяють: самосвідомість, спрямованість, здібності, характер і темперамент. Для вивчення особливостей цих структурних складових особистості студентів були використані методики, зазначені раніше (п. 2.1).

За допомогою методики «Діагностика **самооцінки** особистості» Дембо-Рубінштейн (модифікація А.М. Прихожан) ми встановили, що переважна більшість респондентів мають середню (40%) або реалістично високу (43%) самооцінку (Рис. 2.1). Особи, які мають середні показники або досить високі, характеризуються як люди з адекватним сприйняттям та оцінюванням себе.

Окрім цього, більша частина респондентів (63%) мають високі показники рівня домагань, що говорить про адекватне, реалістичне усвідомлення особами своїх можливостей, що позитивно позначається на особистісному розвитку. Менші частки складають середній (17%) та дуже високий рівні домагань (20%) (Рис. 2.2). Дуже високий рівень домагань у особи зазвичай свідчить про нереалістичне та некритичне відношення особистості до своїх можливостей.

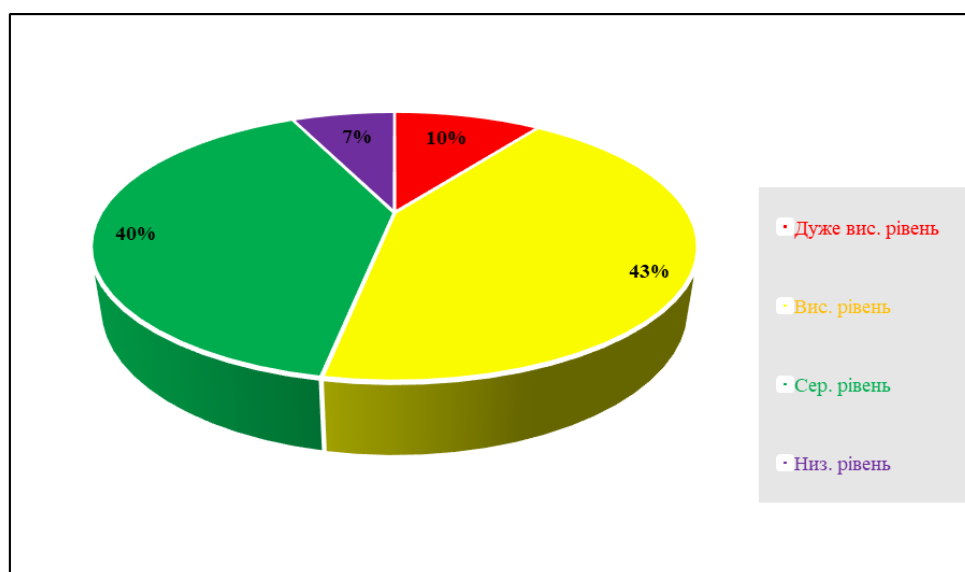

Рис. 2.1. Процентне співвідношення рівнів самооцінки

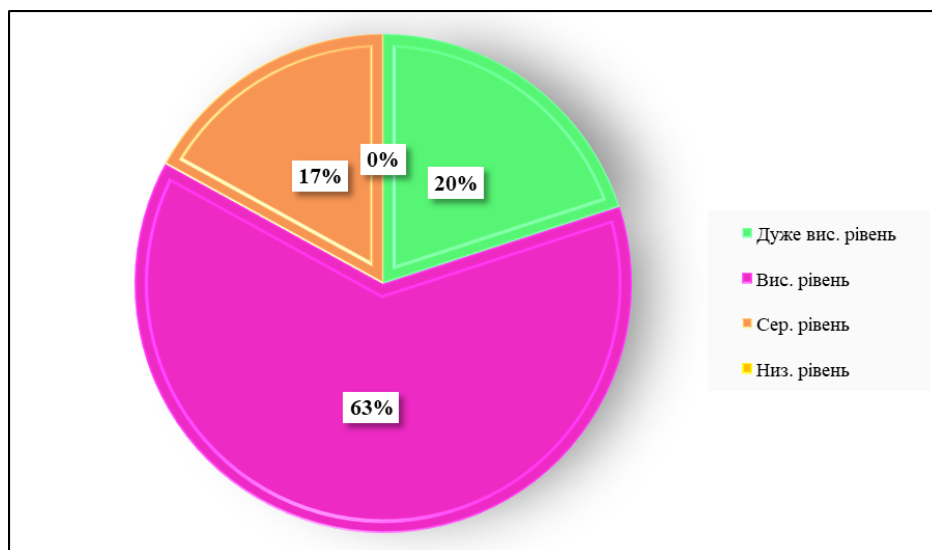

Рис. 2.2. Дані щодо відсоткового розподілу рівня домагань

На наступному етапі дослідження за допомогою тесту **смыслжизненных ориентаций** (адаптація Д.О. Леонтьев), були отримані наступні дані (Рис.2.3):

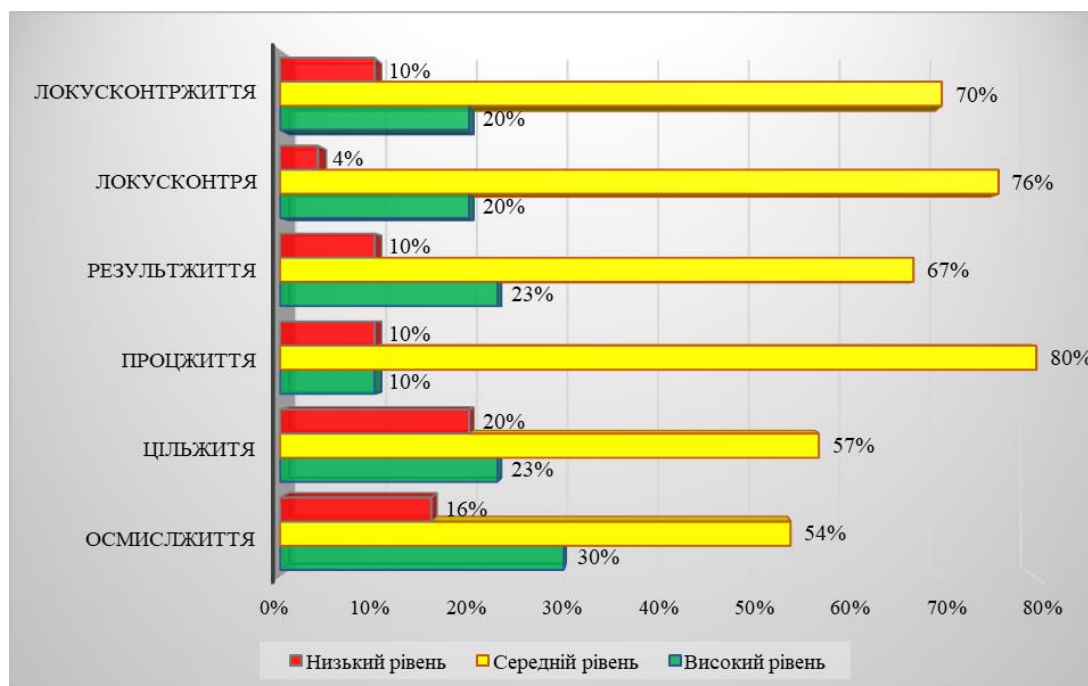

Рис. 2.3. Відсотковий розподіл рівнів смысловжизненных ориентаций досліджуваних

Із наведеної таблиці видно, що переважна більшість респондентів мають середній рівень загального показника осмисленості життя (54%). За іншими субшкалами, які складають осмисленість життя, теж більшу частину представляють студенти із середнім рівнем. Найбільш вираженими серед

смисложиттєвих орієнтацій є процес життя (орієнтація на теперішнє), який характеризує рівень сприймання людиною свого життя як цікавого і сповненого емоціями (80%), та шкала «локус контролю – я», що визначає уявлення людини про себе, як самостійної особи, здатної влаштувати своє життя відповідно до своїх планів та цілей (76%).

Середній рівень процесу життя, або ж емоційної насиченості життя та інтересу, свідчить про сприймання досліджуваними студентами власного життя як цікавого, сповненого сенсом та емоційно насиченим. Тобто, респонденти достатньо задоволені своїм життям на даний період.

Середній рівень за шкалою «Локус контролю – Я» притаманний людям, які загалом вважають себе господарями власного життя. Зазвичай, такі особи усвідомлюють себе як достатньо самостійних, сильних особистостей, які можуть самі вибудувати своє життя за поставленими цілями та задачами.

За методикою «Короткий орієнтаційний тест» (КОТ, В.Н. Бузін, Е.Ф. Вандерлік) було виявлено дані щодо рівнів інтегрального показника загальних здібностей, які представлено у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Дані щодо рівнів інтегрального показника загальних здібностей

Рівні загальних здібностей	Кількість респондентів	% респондентів
Високий	22	73
Середній	8	27
Низький	0	0

Із наведених табличних даних видно, що переважна кількість респондентів має вище середнього або високий рівень інтегрального показника загальних здібностей. Це свідчить про те, що у таких досліджуваних на високому або досить високому рівні розвинені здібності узагальнення та аналізу, високий рівень переключення уваги та гнучкість мислення, швидкість і точність сприйняття, а також розподіл уваги, низький рівень відволікання, грамотність і розвинену просторову уяву.

Значно менша кількість респондентів (27%) має середній рівень інтегрального показника загальних здібностей, і нема жодного досліджуваного з низьким рівнем показника загальних здібностей.

За методикою визначення акцентуацій характеру К. Леонгарда (модифікація Г. Шмішека) було з'ясовано, що у більшості досліджуваних (66%) наявний високий рівень акцентуацій, а також серед найбільш виражених виявилися емотивний (91%) та екзальтований (86%) типи (Рис. 2.4). Таким чином, особи, які мають підвищену або яскраво виражену акцентуацію емотивного типу характеризуються підвищеною емоційною чутливістю, тривожністю, високим рівнем емпатії, співчутливістю, чуйністю. Через таку емоційну чутливість люди з емотивною акцентуацією більш серйозно відносяться до всього, довго переживають через образи і довго їх пам'ятають, дуже рідко вступають у конфлікти, оскільки намагаються уникати їх. Студенти, що мають яскраво виражену акцентуацію характеру екзальтованого типу, здатні захоплюватися будь-чим. Вони звертають увагу на те, що для інших може здаватися не вартим уваги, насолоджуються кожним моментом життя, легко закохуються, балакучі, комунікабельні, проте не зважаючи на все раніше перераховане, при сумних чи трагічних ситуаціях легко можуть впасти у відчай.

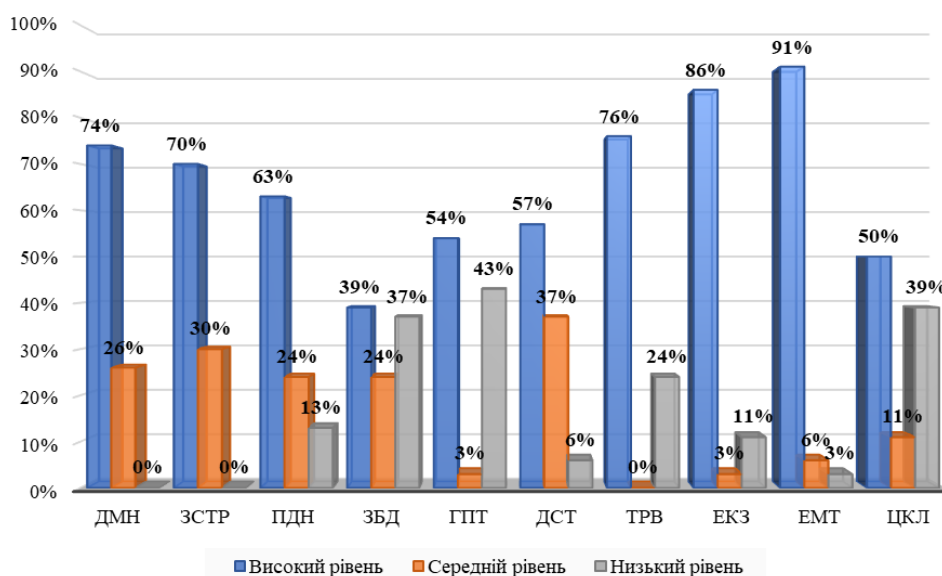

Рис. 2.4. Відсоткове співвідношення рівнів прояву різних типів акцентуацій характеру

Типи темпераменту студентів визначалися за методикою «тест-опитувальник Г. Айзенка ЕРІ (адаптація О.Г. Шмельов), за якою було встановлено наступне процентне співвідношення екстравертів та інтровертів, наведене у діаграмі (Рис. 2.5).

Рис. 2.5. Відсоткове співвідношення екстравертів, амбівертів та інтровертів

Так, було з'ясовано, що серед 30 досліджуваних переважають студенти-екстраверти (43%). Екстравертовані люди характеризуються індивідуально-психологічною орієнтацією більше на зовнішній світ. Такі особи активні, товариські, дружні, відкриті, легко встановлюють контакти з іншими, дещо імпульсивні. Їм притаманні гнучкість поведінки, швидке реагування та виконання завдань, ініціативність тощо.

Інтроверти (37%), своєю чергою, представляють певну протилежність екстравертів. Інтровертовані люди орієнтуються на внутрішній світ, тому вони більш замкнуті, вибіркові у виборі друзів, дещо неконтактні. Характеризуються соціальною пасивністю, схильністю до рефлексії та самоаналізу, спостереженню за оточуючим світом і певними труднощами з соціальною адаптацією.

Найменшу частку серед досліджених студентів складають амбіверти (20%). Амбіверти – це люди, яким притаманні певні риси та особливості як інтровертів, так і екстравертів.

За шкалою «Нейротизм» були отримані наступні дані (Рис. 2.6):

Рис. 2.6. Відсоткове співвідношення за шкалою «Нейротизм»

Відповідно до наведеної діаграми, серед респондентів за шкалою «Нейротизм» встановлено однакову кількість (37%) піддослідних, які є конкордантами (емоційна стабільність) та дискордантами (емоційна нестабільність). Так, конкорданти характеризуються надзвичайною емоційною стійкістю – вони здатні контролювати власні емоційні реакції та їхні прояви в різних ситуаціях, їм не характерна боязкість, вони залишаються спокійними до різних зовнішніх впливів, завдяки чому гарно адаптуються до ситуації, в той час, як дискорданти, навпаки, зазнають труднощів щодо емоційної стійкості, вони емоційні, чутливі, тривожні, схильні тяжко переживати невдачі, тому досить погано адаптуються до різних ситуацій (переважно стресових). Нормостеніки (26%) склали найменшу кількість досліджуваних. Це люди, які в залежності від ситуації можуть реагувати або більш спокійно та врівноважено, або більш емоційно чутливо та нервово.

Проаналізувавши дані за методикою ЕРІ, ми отримали наступні результати щодо типів темпераменту респондентів (Рис.2.7):

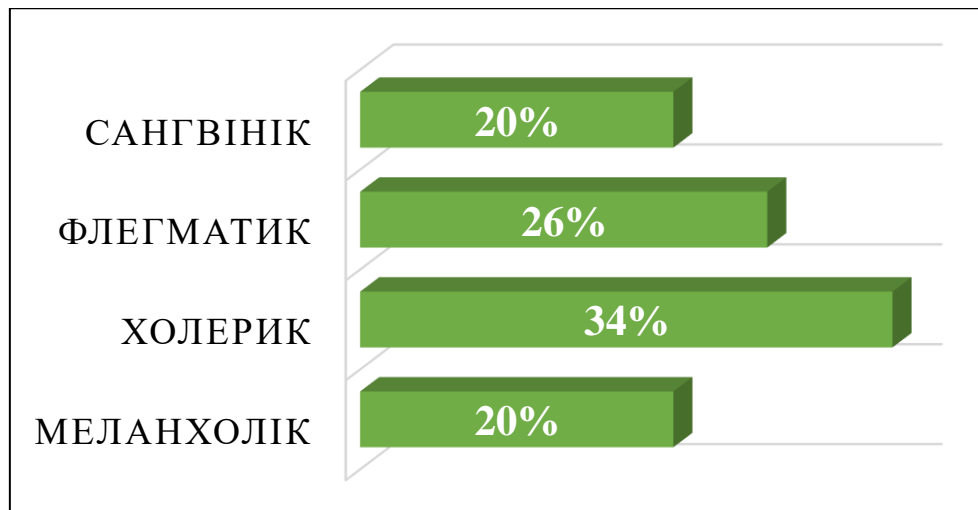

Рис. 2.7. Відсотковий розподіл типів темпераменту серед досліджуваних

Найбільша кількість досліджуваних студентів (34%) за типом темпераменту є холериками. Вони характеризуються сильною нервовою системою, тому такі люди зазвичай активні, рухливі, ініціативні, з легкістю переключаються з одного виду діяльності на інший, балакучі, проте через неврівноваженість процесів нервової системи мають труднощі у ладнанні з іншими, оскільки схильні до різкої зміни настрою, запальності, імпульсивності, «вибуховості» та нетерплячості.

Дещо меншу частку складають флегматики (26%), які відрізняються високим рівнем працездатності, витривалості, толерантності до монотонної роботи, які забезпечує сильна, врівноважена нервова система, проте мають певні труднощі при необхідності швидкого виконання роботи, інертність мислення та реакцій, а також їм досить складно адаптуватися до нових умов та комунікувати з іншими, оскільки вони є досить соціально пасивними. Окрім цього такі особи характеризуються переважанням рівного, спокійного настрою та почуттям сталості.

До найменшої кількості студентів входять особи з сангвіністичним (20%) та меланхолічним (20%) типами темпераменту. Сангвініки мають сильну, врівноважену нервову систему і їм притаманні висока працездатність, активність, легкість у переключенні уваги з однієї діяльності на іншу, витривалість, висока комунікабельність та товариськість. Проте окрім цього, такі люди іноді можуть бути дещо безтурботними та владними. На відміну від сангвініків, люди з меланхолічним типом темпераменту відрізняються слабкою та неврівноваженою

нервовою системою, що виражається у вигляді рухливої сповільненості, пасивності, емоційної нестійкості, швидкої стомлюваності, високій емоційній чутливості, через що їм характерний підвищений рівень тривожності, замкненості, песимістичності. Разом із цим, вони досить емпатійні, завжди готові допомогти, виконавчі та дружелюбні.

2.2.3 Зв'язок академічної успішності та типологічних особливостей особистості студентів. Особистісний профіль успішного студента

Для встановлення зв'язку між академічною успішністю та типологічними особливостями особистості студентів за допомогою статистичного пакета SPSS був використаний кореляційний аналіз. Перевірка типу розподілу даних з використанням одновибіркового критерію Колмогорова-Смірнова (Додаток 8) дала змогу з'ясувати наявність змінних як з нормальним розподілом, так і ненормальним. Оскільки хоча б одна і більше змінних не є нормально розподіленою, то це дало підставу використати кореляцію за критерієм Спірмена (Додаток 9).

У таблиці 2.4 наведені результати зв'язку академічної успішності з типологічними особливостями особистості студентів.

Таблиця 2.4

Результати кореляційного аналізу академічної успішності та типологічних особливостей особистості студентів

Шкали		Результативність життя	Рівень домагань	Інтегральний показник загальних здібностей
Академічна успішність	Коефіцієнт кореляції	,440*	,469**	,450*
	Значимість	$p \geq 0,01$	$p \geq 0,01$	$p \geq 0,01$

Відповідно до результатів кореляційного аналізу (Додаток 8), зв'язок було встановлено між академічною успішністю досліджуваних та результативністю життя, рівнем домагань, а також інтегральним показником загальних здібностей.

Ефективність учбової діяльності прямо корелює із зазначеними шкалами, які відповідають особистісним властивостям – самосвідомості (рівню домагань), спрямованості (смиложиттєвим орієнтаціям) та здібностям (загальним інтелектуальним). Здобуті дані свідчать, що чим ефективніше студенти виконують учбову діяльність, тим більший рівень домагань вони мають, і навпаки. Тобто чим результативніша буде учбова діяльність студентів, тим вони більше вважатимуть себе здатними до виконання завдань вищого рівня. Так само й щодо наявності у них смислу життя (смиложиттєвих орієнтацій), результатами якого вони задоволені. Чим ефективніше студентами буде виконуватися учбова діяльність, тим життя набуватиме більшого сенсу, оскільки він пов'язаний із вершиною розвитку особистості, реалізацією індивідуальності, здібностей, продуктивності життя. Отримані дані говорять і про те, що ефективність діяльності студента пов'язана й з рівнем його інтелектуальних здібностей (рівнем інтелекту), який забезпечує легкість засвоєння та виконання інтелектуальної діяльності, яким по суті є учіння; студент наділений необхідними для цього сформованими пізнавальними психічними процесами, серед яких головну роль грають мислення та розумові якості (узагальненість, усвідомленість, самостійність, стійкість, гнучкість та ін. (за О.П. Хохліною).

Наявність зв'язку академічної успішності із зазначеними типологічними особливостями показує не лише важливість формування виявлених значущих для учіння особистісних властивостей, а й важливість успішного навчання задля підвищення самооцінки, знаходження сенсу життя та досягнення задоволеності ним, а також для розвитку інтелекту. Разом з тим, зв'язку з темпераментальними особливостями та акцентуаціями характеру не виявлено.

На наступному етапі дослідження за допомогою використання t-критерія Стьюдента для незалежних вибірок (Додаток 10, 11) були встановлені статистично

значущі відмінності груп з різною академічною успішністю за досліджуваними особистісними утвореннями (Табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Результати порівняння 2-х груп за допомогою t-критерія Стьюдента
Статистично значущі відмінності груп студентів з різною академічною
успішністю (за t-критерієм Стьюдента)

Назва шкал	Середні значення		t-критерій
	Група 1	Група 2	
Рівень домагань	84,9	77,30	2,385
Інтегральний показник загальних здібностей	31,40	25,60	2,594

Примітка: група 1 – студенти, що навчаються на «відмінно» та «добре»;
група 2 – студенти, що навчаються на «задовільно».

Було встановлено, що статистично значуща різниця груп студентів з різною академічною успішністю вбачається у таких особистісних складових, як самосвідомість, а саме рівень домагань студента, та інтегральний показник загальних (інтелектуальних) здібностей. Із таблиці видно, що група 1 – студенти з кращою академічною успішністю має вищий рівень домагань, а також показник загального рівня інтелектуальних здібностей, ніж студенти групи 2.

Отримані та наведені вище результати дослідження щодо кореляційних зв'язків між ефективністю учбової діяльності та особистісними властивостями уможливають **побудувати особистісний профіль успішного студента.**

Отже, успішний студент, згідно отриманих даних, має бути наділений особистісними властивостями, які відповідають таким складовим його особистості, як самосвідомість, спрямованість та здібності. А характеризують їх:

- високий рівень домагань,
- знайдений смисл життя та задоволеність його результатами,
- високий рівень інтелектуальних здібностей.

2.3 Рекомендації щодо психологічного забезпечення підвищення ефективності учбової діяльності студентів

Визначений на основі отриманих результатів особистісний профіль успішного студента уможливорює розробити рекомендації щодо психологічного забезпечення підвищення ефективності учбової діяльності студентів.

Таким чином, в основу рекомендацій покладаються вимоги щодо формування у студентів самосвідомості, спрямованості та розвитку інтелектуальних здібностей, виходячи з їх сутності, та стрижневих психологічних утворень, які визначають зміст зазначених складових особистості та які вивчалися.

Отримані результати дослідження дають підставу зазначити їхню значимість, оскільки зв'язок між ефективністю учбової діяльності з такими типологічними особливостями особистості, як самосвідомість, спрямованість та рівень розвиненості інтелектуальних здібностей показує важливість формування виявлених значущих для учіння особистісних властивостей, а також важливість успішності учіння для підвищення самооцінки, знаходження сенсу життя та розвитку інтелекту.

Так, самосвідомість, як вже зазначалося, це найвищий рівень свідомості, орієнтований на відображення людиною самої себе; це один з механізмів особистісного становлення, на основі якого людина набуває здатності до саморегуляції, самостійного планування та організації власного життя. Основою самосвідомості виступає самооцінка особистості – це оцінка особистістю себе, своїх можливостей і т.д., яка позначається на рівні домагань – «планки», яку ставить собі людина, визначаючи оцінку своєї здатності до виконання того чи іншого завдання. Самооцінка буває адекватною і неадекватною, загальною та парціальною. Даний компонент самосвідомості представляється результатом інтегративної взаємодії інших двох структурних компонентів самосвідомості – самопізнання та емоційно-ціннісного відношення до себе (І.І. Чеснокова) [62; 41]. Самопізнання визначається як такий процес, який спрямований на пізнання людиною себе як суб'єкта діяльності, що окреслює мотиваційно-ціннісне

відношення до розуміння себе і знань про свої особливості та можливості. В основі самопізнання лежить процес рефлексії – здібність відображати свій «Я-образ» та розуміти суть своєї взаємодії з іншими; це готовність до пізнання самого себе, регуляції та коригування власної поведінки і навіть способу життя [8].

Спрямованість особистості визначається як систематична сукупність спонукань, які характеризують вибірковість відношень та активності, сутністю якої виступає мотиваційна сфера, у якої, своєю чергою, основою слугують потреби. Компонентом спрямованості особистості, який значно впливає на її змістову сторону, є смисложиттєві орієнтації (сенс життя), які представляють собою цілісне уявлення особистості про своє призначення, сенс свого життя, значимі цінності тощо [59; 49]. Сенс життя складає сутність ціннісних орієнтацій. Сенс життя, своєю чергою, пов'язаний із вершиною розвитку особистості, реалізації індивідуальності, здібностей, продуктивності життя, що також є однією із детермінант ефективності будь-якої діяльності, а також задоволення від отриманих результатів [57]. Базовою детермінантою формування смисложиттєвих орієнтацій виступає соціалізація, у ході якої особистість вчиться засвоювати різноманітні культурні норми та духовні цінності, при подоланні різних негативних впливів середовища і у процесі саморозвитку відбувається самореалізація особи як «продукту самовиховання», а також визначається ставлення людиною до світу, переосмислення життя тощо. Саме у певних обмежувальних рамках норм та правил, визначених соціумом, відбувається актуалізація різноманітних смисложиттєвих цінностей, що опановуючи даними нормами, опановує разом з тим і способи їхнього розвитку [47].

Здібності – комплекс властивостей, котрі забезпечують певну легкість та високий рівень якості опанування діяльністю. Їхню основу складають якості психічних процесів, які допомагають даним процесам здійснюватися та регулюватися, а також із відпрацьованого комплексу способів дій, за допомогою яких і виконується діяльність. Розрізняють загальні (інтелектуальні) та спеціальні здібності. Загальні характеризуються як здібність до багатьох видів діяльності, а

спеціальні – до якихось конкретних видів діяльності, наприклад, музичних, математичних, будівничих тощо (С.Л. Рубінштейн) [53].

Деякі вчені (представники соціально-біхевіористського напрямку) розглядають інтелектуальні здібності як певний комплекс пізнавальних навичок, засвоюючи які відбувається розвиток інтелектуальної сфери (А. Стаас, Р. Файерштайн). Розвиток інтелекту відбувається за рахунок різних навчальних процедур, завдань, задач тощо [30].

Отже, підсумовуючи раніше зазначене, можна сказати, що для підвищення ефективності учбової діяльності студентів необхідно розвивати наступні компоненти:

- рефлексію, яка лежить в основі самопізнання особи, що, своєю чергою впливає на самооцінку особистості як основного стрижня самосвідомості;
- смисложиттєві цінності, які формуються у процесі виховання культурних норм та правил, що одночасно розвивають дані цінності, і покладають основу для реалізації особистістю власних здібностей, цілей тощо;
- психічні процеси, які складають основу загальних (інтелектуальних) здібностей, що розвиваються у процесі виконання різних ускладнених задач.

Висновки до розділу 2

Емпірична частина дослідження показала наступне:

1. Переважна більшість студентів має високий та середній рівень адекватної самооцінки та високий рівень домагань, як компонентів самосвідомості особистості;

2. Переважна більшість студентів має середній рівень сформованості смисложиттєвих орієнтацій, серед яких переважають орієнтації на майбутнє (цілі в житті) та уявлення про себе як «господаря свого життя»; досліджувані мають достатньо осмислене життя, насичене емоціями та цікавими подіями, відчують себе достатньо самостійними та впевненими у власних можливостях щодо життя за власним планом;

3. Переважна більшість респондентів має вище середнього або високий рівень загальних (інтелектуальних) здібностей, які забезпечують високий рівень наукованості та дозволяють успішно розв'язувати інтелектуальні задачі. Вони забезпечуються сформованістю пізнавальних психічних процесів, вершинне місце серед яких посідає мислення та наявність сформованих розумових якостей – узагальненості, усвідомленості, самостійності, стійкості, гнучкості тощо;

4. Вираженість у більшості студентів акцентуацій емотивного та екзальтованого типів. Відповідно, студенти характеризуються підвищеною емоційною чутливістю, емпатійністю, тривожністю, товариськістю, чуйністю, захопленнями;

5. Переважна більшість досліджуваних мають холеричний тип темпераменту, що характеризує їх як активних, рухливих, балакучих, з високим рівнем переключення уваги, швидкістю реакцій, і разом з тим підвищеною конфліктністю, запальністю та нетерплячістю. Дещо меншу частку склали студенти з флегматичним типом темпераменту, які вирізняються високим рівнем працездатності, витривалості, стійкості емоцій, толерантності до монотонної роботи, а також замкнутістю, повільністю мислення та реакцій, слабкими зовнішніми емоційними проявами, труднощами в адаптації до нових умов.

6. Кореляційний аналіз отриманих емпіричних даних виявив наявність зв'язку академічної успішності респондентів з деякими типологічними особливостями особистості студентів. Так, ефективність учбової діяльності прямо корелює зі шкалами, які відповідають особистісним властивостям – самосвідомості (рівню домагань), спрямованості (смісложиттєвим орієнтаціям) та здібностям (загальним інтелектуальним); акцентуації характеру та темпераментальні особливості особистості на ефективності учбової діяльності не позначаються. При цьому були виявлені статистично значущі відмінності груп студентів з різною академічною успішністю за такими особистісними властивостями, як самосвідомість, а саме рівень домагань студента, та інтегральний показник загальних (інтелектуальних) здібностей. Відповідно, був побудований особистісний профіль особистості студента з ефективною учбовою діяльністю.

7. Таким чином, отримані дані визначають їхнє практичне значення – необхідність формування у студентів інтелектуальних здібностей, самосвідомості та спрямованості особистості задля ефективності учбової діяльності і, навпаки, підвищення рівня академічної успішності сприяє становленню зазначених особистісних утворень. Результати дослідження були покладені в основу розробки рекомендацій щодо психологічного забезпечення результативності діяльності учіння студентів.

ВИСНОВКИ

1. Діяльність визначається як виключно людська, специфічна форма активності, що проявляється у вигляді відношення до навколишньої реальності, сенсом якої є її доцільне перетворення. Кожна діяльність характеризується її регуляцією відповідно до свідомо поставленої мети, і розглядається у відношеннях «суб'єкт-об'єкт», де суб'єктом виступає носій діяльності, а об'єктом – її предмет. У кожної людини, відповідно до різних вікових періодів онтогенезу, діяльність представлена провідними її видами – ігровою, учбовою та трудовою, які найбільшою мірою позначаються на психічному розвитку особи та через які найбільш ефективно відбуваються розвивальні впливи.

Учбова діяльність у психології трактується як свідомо і мотивована діяльність суб'єкта учіння, що спрямовується на опанування ним знаннями, вміннями та навичками та на його особистісне становлення. Однією із головних її характеристик, як і діяльності в цілому, є ефективність, яка у студентів визначається, перш за все, академічною успішністю, тобто рівнем учбових досягнень, який оцінюється відповідними балами.

Детермінантами, що забезпечують ефективність учбової діяльності студентів, виступають різні психічні явища, серед яких особливе місце займають особистісні властивості, до яких входять самосвідомість, спрямованість, здібності, характер та темперамент, і які є компонентами структури особистості (за О.Г. Ковальовим).

2. Емпіричне вивчення особистісних властивостей студентів показало, що переважна їх більшість має:

- високий та середній рівень адекватної самооцінки та високий рівень домагань, як компонентів самосвідомості особистості;
- середній рівень сформованості смисложиттєвих орієнтацій, серед яких переважають орієнтації на майбутнє (цілі в житті) та уявлення про себе як «господаря свого життя»; достатньо осмислене життя, насичене емоціями та цікавими подіями, відчувають себе достатньо самостійними та впевненими у власних можливостях щодо життя за власним планом;

- вище середнього або високий рівень загальних (інтелектуальних) здібностей, які забезпечують високий рівень научуваності та успішності розв'язання інтелектуальних задач, а визначаються сформованістю пізнавальних психічних процесів, і передусім мисленням, наявністю сформованих розумових якостей – узагальненості, усвідомленості, самостійності, стійкості, гнучкості тощо;
- вираженість акцентуацій емотивного та екзальтованого типів, що позначається на підвищеній емоційній чутливості, тривожності, товариськості студентів тощо;
- холеричний та флегматичний тип темпераменту, що характеризує одних як активних, рухливих, балакучих, швидкістю реакцій, і разом з тим підвищеною конфліктністю, запальністю та нетерплячістю; других – високим рівнем працездатності, витривалості, стійкості емоцій, толерантності до монотонної роботи, а також замкнутістю, повільністю мислення та реакцій, слабкими зовнішніми емоційними проявами, труднощами в адаптації до нових умов.

3. Кореляційний аналіз отриманих емпіричних даних виявив наявність взаємозв'язку академічної успішності респондентів з певними типологічними особливостями особистості студентів. Так, ефективність учбової діяльності прямо корелює зі шкалами, які відповідають особистісним властивостям – самосвідомості (рівню домагань), спрямованості (смісловиттєвим орієнтаціям) та здібностям (загальним інтелектуальним); акцентуації характеру та темпераментальні особливості особистості на ефективності учбової діяльності не позначаються, і навпаки. Статистично значущі відмінності груп студентів з різною академічною успішністю виявлено за такими особистісними властивостями, як (рівень домагань студента), та інтегральний показник загальних (інтелектуальних) здібностей. Відповідно, був побудований особистісний профіль особистості студента з ефективною учбовою діяльністю.

4. Таким чином, отримані дані визначають необхідність формування у студентів інтелектуальних здібностей, самосвідомості та спрямованості особистості задля ефективності учбової діяльності і, навпаки, підвищення рівня академічної успішності сприяє становленню зазначених особистісних утворень.

Результати дослідження були покладені в основу розробки рекомендацій щодо психологічного забезпечення результативності діяльності учіння студентів, в основу яких покладаються вимоги щодо формування у студентів самосвідомості, спрямованості та розвитку інтелектуальних здібностей, виходячи з їх сутності та стрижневих психологічних утворень, які складають їх зміст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балл Г. О. Методологічні засади використання і вдосконалювання людинознавчої термінології. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: зб. наук. праць «Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету». Вип. 38. Рівне: РДГУ, 2007. С. 4-8.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII, 1728 с. – С. 358.
3. Вірна Ж.П. Мотиваційно-сміслова регуляція у професіоналізації психолога: Монографія. Луцьк: РВВ «Вежа», 2003. 319 с.
4. Вітенко І.С., Вітенко Т.І. Основи психології. Видання друге, перероблене і доповнене. Вінниця: НОВА КНИГА, 2008. 256 с.
5. Давыдов В.В. Проблемы развивающего обучения: Опыт теоретического и экспериментального психологического исследования. Москва: Педагогика, 1986. 240 с.
6. Євдокімова О.О. Психологічні детермінанти успішності професійної діяльності працівників правоохоронних органів. *Науковий журнал: «Право і безпека»*. Харків: ХНУВС, 2012. №1 (43). С. 217-221.
7. Зубченко Я. Болонська система "по-українськи": лінь та маніпуляція. *Веб-сайт «Освітній портал»*. 2016. URL: <https://osvita.ua/vnz/52421/>
8. Камінська О.В. Психологічний аналіз проблеми самопізнання особистості. *Психологічний часопис*. 2017. № 5. С. 70-78.
9. Ковалев А. Г. Психологическая структура личности. *Общая психология* / под ред. В. В. Богословского. М.: Просвещение, 1981. С. 70–73.
10. Ковалев А.Г. Психология личности / Ковалев А.Г. – М.: Просвещение, 1970. – 391 с.
11. Кокун О.М. Психофізіологія: Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 184 с.
12. Корольчук М.С. Психофізіологія діяльності: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Ельга, Ніка-Центр, 2003. 400 с.

13. Костюк Г.С. Навчання і розвиток особистості / Г.С. Костюк. Київ: Рад. школа, 1968. № 6. С. 967.
14. Кузнецова О.Т. Поняття особистості у психології. Основні психологічні підходи до розгляду особистості. *Актуальні проблеми юнацького спорту: матер. VI Всеукр. наук.-практ. конф., (25-26 вересня 2008 р.) Херсонське вище училище фізичної культури; ред. кол.: О.С. Куц [та ін.]. Херсон: Вид-во ХДУ, 2008. С. 142-147.*
15. Кутішенко В.П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій). 2-ге вид.: Навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 128 с.
16. Ледовская Т.В. Влияние индивидуально-типологических особенностей на успешность учебной деятельности студентов. *Ярославский педагогический вестник. №1. 2010. С. 167-171.*
17. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. М.: Смысл, Академия, 2005. — 352 с.
18. Леонтьев А.Н. Избранные психологические произведения: В 2-х т. Т.1 Москва: Педагогика, 1983. С.281-293.
19. Леонтьев А.Н. Проблема деятельности в психологии. *Вопросы философии. 1972. №12. С.95-108.*
20. Ломов Б. Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии. Москва: Наука, 1984. 445 с.
21. Лубовский, Д.В. Введение в методологические основы психологии. 2-е издание, стереотипное. Москва: МПСИ; Воронеж: МОДЭК, 2007. 224 с.
22. Максименко С.Д. Генетико-модельючий підхід до психічного розвитку особистості. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Психологічні науки. Т. 2, Вип. 11 (99). 2013. С. 5-13.*
23. Максименко С.Д. Загальна психологія. Видання 3-є, перероблене та доповнене. Навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 272 с.

24. Максименко С.Д. Поняття особистості у психології. Теоретико-методологічні проблеми психології особистості: *Психологія і особистість*. Випуск 1 (9). 2016. С. 11-17. URL: https://scholar.google.ru/scholar?cluster=3613981836839507949&hl=ru&as_sdt=0,5
25. Маркова А. К. Психология профессионализма. Москва: Международный гуманитарный фонд «Знание», 1996. 308 с.
26. Мещеряков Б.Г., Зинченко В.П. Большой психологический словарь. 4-е изд., дополн. и испр. Москва: АСТ, Санкт-Петербург: Прайм-Еврознак, 2008. 868 с.
27. Москалец В.П. Види діяльності з позицій суб'єктного підходу в психології. *Український теоретико-методологічний соціогуманітарний часопис «Психологія і суспільство»*. Тернопіль: ТНЕУ, 2012. №4 (50). С. 66-77.
28. Общая психология. 3-е изд., перераб. и доп. / Под ред. В.В. Богословского и др. Москва: Просвещение. 1981. 383 с.
29. Огурцов А.П. Деятельность / Огурцов А.П., Юдин Э.Г. // *Большая советская энциклопедия*. Москва, 1972. Т.8. С.180-181.
30. Петренко М.М., Корнєєва Т.С. Розвиток інтелектуального потенціалу студентів: Навчальний посібник. Кропивницький: Видавництво ТОВ «КОД». 2018. 272 с.
31. Підлісна С.В. Учбова діяльність як провідний чинник розвитку особистості молодшого школяра. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. VI (56). Issue: 154, 2018. P. 80-83.
32. Платонов К. К. О системе психологии. М.: Мысль, 1972. 216 с.
33. Понікаровська С.В. Психологічні фактори успішного навчання студентів вищих навчальних закладів. Збірник наукових праць «Педагогічна освіта: теорія і практика». Випуск 8. Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2011. 408 с. С. 241-245.
34. Прихожан А. М. Применение методов прямого оценивания в работе школьного психолога. *Научно-методические основы использования в*

школьной психологической службе конкретных психодиагностических методик: Сб. научн. тр. / Редкол.: И. В. Дубровина (отв.ред.) и др. Москва: изд. АПН СССР, 1988. С. 110-128.

35. Психологические исследования. Практикум по общей психологии для студентов педагогических вузов. Учеб. пособие. Сост.: Т.И. Пашукова, А.И. Допира, Г.В. Дьяконов. Москва, 1996. URL: <https://docplayer.ru/26709871-Kratkiy-orientirovochnyy-test-kratkiy-otborochnyy-test-test-kot-v-n-buzina-e-f-vanderlika.html>
36. Психология жизни. Тест смысложизненные ориентации (методика СЖО), Д.А. Леонтьев. URL: <https://psycabi.net/testy/256-test-smyslozhiznennye-orientatsii-metodika-szho-d-a-leontev>
37. Райгородский Д. Я. (редактор-составитель). Практическая психодиагностика. Методики и тесты. Учебное пособие. Самара: Издательский Дом «БАХРАХ-М», 2001. 672 с.
38. Рибалка В.В. Психологія праці особистості: Навчально-методичний посібник. Київ-Кременчук: ПП Щербатих, 2006. С.24-31.
39. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. Санкт-Петербург: Питер. 2007. 713 с.
40. Саннікова О.П. Макроструктура особистості: психологічний опис. *Науково-практичний журнал Південного наукового центру НАПН України «Наука і освіта»*. Одеса, 2013. № 7. 303 с. С. 7-12.
41. Сидоров К. Р. Самооценка в психологии. *Мир психологии*. 2006. № 2. С.224-232.
42. Сила Д.В., Хохліна О.П. Особливості спрямованості особистості у зв'язку з успішністю учбової діяльності студентів . *Стан дотримання прав людини в умовах сучасності: теоретичні та практичні аспекти* [Текст]: матеріали VII Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 8 груд. 2016 р.) / [В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2016. 383 с. С. 358-361.

43. Сингаївська А. М. Розмежування понять «навчання» та «учіння». *Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка: збірник наукових праць.* 2011. № 3(33). С. 145-149.
44. Синьов В.М., Хохліна О.П. Категорія діяльності: сутність та використання у психолого-педагогічних дослідженнях. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки).* Зб. наук. пр. Вип. 16. Том 1 / за ред. М.К. Шеремет. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В., 2020. С.30-244.
45. Синявський В.В., Сергеєнкова О.П. (уклад.) Психологічний словник. Тлумачний словник / за ред. Н.А. Побірченко. Київ: Наук. світ, 2007. 274 с.
46. Скрипченко О.В., Долинська Л.В., Огороднійчук З.В. Загальна психологія: Підручник. Київ: Либідь, 2005 р. 464 с.
47. Солодка А.К., Шиян Т.В., Колашнік Н.В. Соціокультурні фактори-домінанти формування смисложиттєвих орієнтацій особистості у кроскультурній взаємодії. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology.* IV (41). Issue: 86. 2016. С.42-45.
48. Титаренко Т.М. Сучасна психологія особистості. Київ: Каравелла, 2013. С.123-128.
49. Хохліна О. Сутність індивідуальності у контексті співвідношення понять «людина», «індивід», «особистість». *Індивідуальність у психологічних вимірах спільнот та професій в умовах мережевого суспільства: Монографія колективна / За ред. Л.В. Помиткіної, О.П.Хохліної.* К.: ТОВ «АльфаПК», 2019. С.33-39.
50. Хохліна О.П. До проблеми використання категорії діяльності в юридико-психологічних дослідженнях. Електронний репозитарій НАВС. *Філософські, методологічні та психологічні проблеми права.* 2012. С. 208-210. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/13245>
51. Хохліна О.П. До проблеми змісту базових категорій психології. *Юридична психологія.* 2017. №1. С.21-34.
52. Хохліна О.П. До проблеми формування діяльності школярів в умовах спеціального освітнього закладу. *Збірник наукових праць Кам'янець-*

Подільського національного університету імені Івана Огієнка / за ред. О.В.Гаврилова, В. І. Співака. Вип. XXIII в трьох частинах, частина 1. Серія: соціально-педагогічна. – Кам'янець-Подільський: Медобори, 2006, 2013. – С.379-389.

53. Хохліна О.П. Зміст складових особистості як концептуальна основа забезпечення становлення професіонала. *Авіаційна та екстремальна психологія у контексті технологічних досягнень: збірник наукових праць / за заг. ред. Л.В. Помиткіної, О.М. Ічанської. Київ: «Кафедра», 2021. С.35-40*
54. Хохліна О.П. Проблема змісту особистості як базової категорії психології. *Актуальні проблеми психології: Зб. наук. праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Том XIV: Методологія і теорія психології. Вип. 2. Київ-Ніжин: Видавець «ПП Лисенко М.М.», 2019. С.388-397.*
55. Хохліна О.П. Проблема структури особистості у психології. *Юридична психологія. 2016. № 2. С. 20-32.*
56. Хохліна О.П. Психолого-педагогічні основи корекційної спрямованості трудового навчання учнів з вадами розумового розвитку: Монографія. Київ: Наукова думка, 2000. 288 с.
57. Хохліна О.П. Смысл життя фахівців авіаційної галузі в аспекті безпеки професійної діяльності. Матеріали XV Міжн. наук.-пр. конф. «Авіа – 2021» (20-22 кв. 2021, м.Київ). Київ: НАУ, 2021.
58. Хохліна О.П. Суть особистості у змісті підготовки фахівців у галузі психології. *Актуальні питання психологічного забезпечення навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах. Тези науковопрактичного семінару «Актуальні питання психологічного забезпечення навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах» (28 листопада 2013 року). Київ, ННПП НАВС, 2013. С. 5-7.*
59. Хохліна О.П. Суть особистості як концептуальна основа становлення професіонала. Матеріали VI Міжнародної науковопрактичної інтернет-конференції «Становлення особистості професіонала: перспективи й розвиток» (23 березня 2018 р.). Одеса: ОДУВС, 2018. С. 245- 250.

60. Хохліна О.П. Теоретико-методологічні проблеми психології: навч. посіб. Київ: Симоненко О.І., 2021. 244 с. (С. 149-161).
61. Хохліна О.П. Теорія учбової діяльності: межі використання в навчанні розумово відсталих школярів. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка* / За ред. О.В.Гаврилова, В.І.Співака. Вип. XVII в двох частинах, частина 2. Серія: соціально-педагогічна. Кам'янець-Подільський: Медобори, 2006, 2011. 348 с. С. 6-15.
62. Хохліна О.П., Кущенко І.В., Гребенюк М.О. Загальна психологія: Хрестоматія: у 3-х частинах. Частина 2. Київ: НАВС, 2014. 304 с.
63. Хохліна О.П., Кущенко І.В., Гребенюк М.О. Загальна психологія: Хрестоматія: у 3-х частинах. Частина 3. Київ: НАВС, 2014. 166 с.
64. Хохліна О.П., Горбенко С.Л. Загальна психологія. Соціальна психологія. Захист бакалаврської роботи: Методичні рекомендації з підготовки до державної атестації. Для підготовки фахівців за освітньокваліфікаційним рівнем «Бакалавр» за напрямом 6.030102 «Психологія» галузі знань 0301 «Соціально-політичні науки». Київ: НАВС, 2014. 168 с.
65. Хохліна О.П., Сила Д.В. Особливості спрямованості особистості як детермінанта успішності соціально значущої активності студентів. *Психологічні науки: проблеми і здобутки*. Зб. н. статей Київс. міжн. ун-ту й Інституту соціальної та політичної психології НАПНУ / за ред. Татенка В.О. Вип.2 (12). Київ, 2018.С. 279-293.
66. Шапар В.Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків: Прапор, 2007. 640 с.
67. Шут Г.С., Хохліна О.П. Типологічні чинники стилю лідерства у студентів: дипломна робота / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2014. 88 с.
68. Colman, A.M. *A Dictionary of Psychology*. Oxford University Press, 2015. p. 883.

ДОДАТКИ

Система оцінювання академічної успішності студентів за підсумком
набраних протягом семестру балів

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90-100	Відмінно	A	Відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок
82-89	Добре	B	Вище середнього рівня з декількома помилками
75-81		C	Переважно правильне виконання з певною кількістю суттєвих помилок
67-74	Задовільно	D	Непогано, проте зі значною кількістю допущених помилок
60-66		E	Задовольняє мінімальні вимоги щодо виконання завдання
35-59	Незадовільно	FX	Наявність можливості для перекладання
1-34		F	повторне прослуховування курсу або складання іншого

Таблиця сирих даних респондентів зі всіх методик

№	АкУсп	СмЖ	ЦЖ	ПрЖ	РЖ	ЛКЖ	ЛКЯ	Дмн	Згр	Пдн	Взб	Гпт	Дст	Трв	Экз	Эмт	Цикл
1	5	96	28	30	25	28	18	18	18	16	12	24	9	12	18	24	12
2	3	118	37	38	24	40	21	20	8	12	9	7	12	18	24	18	18
3	5	98	32	23	25	32	20	14	20	20	18	4	12	18	12	18	18
4	5	127	41	35	30	40	27	12	10	12	3	21	9	15	6	6	6
5	5	118	35	34	30	38	19	12	22	14	12	18	12	6	18	15	12
6	4	102	29	31	28	30	18	12	16	20	6	9	12	15	18	21	3
7	4	79	26	30	18	23	15	18	12	16	9	21	15	15	6	12	18
8	4	86	17	32	19	23	20	18	8	16	18	24	12	12	18	18	9
9	4	76	17	24	19	24	16	10	8	18	6	0	18	18	18	12	9
10	5	111	32	29	32	33	19	12	12	14	12	15	21	12	18	18	15
11	5	122	35	39	35	35	23	8	8	8	3	6	15	12	24	12	3
12	3	110	36	32	26	34	24	18	12	14	9	24	9	15	24	18	15
13	5	74	16	17	15	26	16	16	18	22	9	5	12	18	24	21	18
14	5	119	34	34	31	35	23	20	14	12	6	18	6	12	18	18	6
15	4	92	26	28	20	28	18	12	8	10	6	5	12	6	18	12	3
16	4	72	17	18	9	15	14	14	14	10	12	6	12	6	6	12	6
17	5	122	39	34	29	39	24	18	12	16	12	6	6	12	18	21	18
18	3	42	8	10	11	12	8	8	16	10	15	3	12	18	12	12	12
19	4	92	31	24	19	22	22	16	20	18	15	12	12	15	18	18	12
20	3	113	37	33	30	33	22	8	16	6	6	15	9	3	18	15	3
21	5	108	32	32	27	33	25	12	12	10	9	18	15	15	18	15	12
22	5	89	20	25	24	25	18	14	20	20	15	18	9	15	12	12	18
23	5	121	37	38	33	30	26	12	8	4	3	7	9	3	12	9	3
24	5	108	34	32	27	31	21	12	12	10	6	6	9	15	12	9	3
25	3	102	35	33	26	30	23	18	9	13	10	18	12	15	25	18	17
26	3	114	30	31	22	38	26	8	16	5	6	15	9	3	18	15	4
27	3	75	32	35	23	33	20	10	16	10	15	3	10	18	12	12	10
28	3	96	31	30	20	35	21	8	20	18	15	12	10	15	15	18	12
29	3	105	38	34	25	38	23	8	10	15	6	4	12	18	10	20	6
30	3	98	37	33	23	34	22	12	18	5	8	15	10	4	18	12	6

Продовження таблиці

№	Экстра/Интро	Нейротизм	Темперамент	Самооц	УрПрит	ОбщСпособ
1	18	14	2	89	100	29
2	11	14	1	70	79	23
3	12	23	1	30	90	35
4	16	9	4	65	82	32
5	15	18	2	67	85	33
6	9	12	3	54	79	37
7	16	12	4	70	84	22
8	19	14	2	59	80	19
9	1	17	3	49	67	38
10	13	18	2	92	100	37
11	5	4	3	64	74	36
12	16	17	2	66	88	33
13	10	19	1	58	83	27
14	15	5	4	63	75	40
15	10	7	3	61	88	41
16	10	20	1	41	100	23

Продовження таблиці

17	11	7	3	54	87	27
18	9	14	1	53	70	28
19	15	18	2	54	75	28
20	13	8	4	56	77	19
21	13	16	2	75	98	26
22	17	19	2	74	90	31
23	9	8	3	52	84	35
24	4	8	3	54	77	32
25	16	14	2	65	79	23
26	20	8	4	58	78	21
27	10	13	1	56	74	26
28	18	18	2	62	74	28
29	5	8	3	67	79	33
30	16	10	4	60	75	22

*У стовбці «Темперамент»: 1 – меланхолік; 2 – холерик; 3 – флегматик; 4 – сангвінік.

Додаток 3

Процентне співвідношення рівнів самооцінки та рівнів домагань студентів за методикою «Діагностика самооцінки особистості» Дембо-Рубінштейн (модифікація А.М. Прихожан)

Шкала	Рівень	АВ	% досліджуваних
Самооцінка	Дуже високий	3	10
	Високий	13	43
	Середній	12	40
	Низький	2	7
Рівень домагань	Дуже високий	6	20
	Високий	19	63
	Середній	5	17
	Низький	0	0

Додаток 4

Відсотковий розподіл рівнів смисложиттєвих орієнтацій (адаптація Д.О. Леонт'єв.)

Шкала	Рівень	АВ	% досліджуваних
Осмисленість життя	Високий	9	30
	Середній	16	54
	Низький	5	16

Продовження таблиці

Ціль у житті	Високий	7	23
	Середній	17	57
	Низький	6	20
Процес життя	Високий	3	10
	Середній	24	80
	Низький	3	10
Результат життя	Високий	7	23
	Середній	20	67
	Низький	3	10
Локус контролю – Я	Високий	6	20
	Середній	23	76
	Низький	1	4
Локус контролю – Життя	Високий	6	20
	Середній	21	70
	Низький	3	10

Додаток 5

Відсотковий розподіл акцентуацій характеру студентів за методикою

К. Леогарда-Г. Шмішека

Акцентуація	Рівень	АВ	% респондентів
Демонстративний	Високий	22	74
	Середній	8	26
	Низький	0	0
Застрягаючий	Високий	21	70
	Середній	9	30
	Низький	0	0
Педантичний	Високий	19	63
	Середній	7	24
	Низький	4	13

Продовження таблиці

Збудливий	Високий	12	39
	Середній	7	24
	Низький	11	37
Гіпертимний	Високий	16	54
	Середній	1	3
	Низький	13	43
Дистимічний	Високий	17	57
	Середній	11	37
	Низький	2	6
Тривожний	Високий	23	76
	Середній	0	0
	Низький	7	24
Екзальтований	Високий	26	86
	Середній	1	3
	Низький	3	11
Емотивний	Високий	27	91
	Середній	2	6
	Низький	1	3
Циклотимний	Високий	15	50
	Середній	3	11
	Низький	12	39

Додаток 6

Середнє арифметичне значення вираженості акцентуацій характеру

Рівні	% респондентів
Високий	66%
Середній	16%
Низький	18%

Додаток 7

Відсоткове співвідношення типів темпераменту студентів за методикою

Г. Айзенка ЕРІ

Тип темпераменту	АВ	% респондентів
Меланхолік	6	20
Холерик	10	34
Флегматик	8	26
Сангвінік	6	20

Додаток 8

Одновибірковий критерій Колмогорова-Смірнова

Одновыборочный критерий Колмогорова-Смирнова											
		АкадУспешн	ОсмыслЖизн	ЦельЖизн	ПроцЖизн	РезультЖизн	ЛКЖизнь	ЛКЯ	Дмн	Зстр	Пдн
N		30	30	30	30	30	30	30	30	30	30
Параметры нормального распределения ^{a,b}	Среднее	4,10	99,50	29,97	29,93	24,17	30,57	20,40	13,27	13,77	13,13
	Среднекв. отклонения	,885	19,332	8,194	6,518	6,204	6,966	4,065	3,912	4,439	4,862
Наибольшие экстремальные расхождения	Абсолютная	,279	,103	,184	,204	,092	,137	,111	,194	,155	,107
	Положительные	,226	,089	,110	,118	,050	,088	,061	,194	,155	,107
	Отрицательные	-,279	-,103	-,184	-,204	-,092	-,137	-,111	-,154	-,126	-,093
Статистика критерия		,279	,103	,184	,204	,092	,137	,111	,194	,155	,107
Асимп. знач. (двухсторонняя)		,000 ^c	,200 ^{c,d}	,011 ^c	,003 ^c	,200 ^{c,d}	,160 ^c	,200 ^{c,d}	,006 ^c	,065 ^c	,200 ^{c,d}

Продовження таблиці

Одновыборочный критерий Колмогорова-Смирнова

Пдн	Взб	Гпт	Дст	Трв	Экз	Эмт	Цкл	ЭкстраИнтро	Нейротизм	Темперамент	Самооц	УрПритяз	ИнтПоказОбщСпособ
30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30
13,13	9,70	11,97	11,40	12,63	16,27	15,37	10,23	12,40	13,07	2,47	61,27	82,37	29,47
4,862	4,372	7,299	3,158	5,068	5,330	4,255	5,624	4,709	5,037	1,042	12,222	8,869	6,318
,107	,168	,185	,258	,246	,261	,199	,174	,143	,143	,206	,124	,148	,114
,107	,168	,185	,258	,145	,206	,186	,174	,075	,143	,206	,119	,148	,114
-,093	-,121	-,129	-,157	-,246	-,261	-,199	-,123	-,143	-,116	-,162	-,124	-,106	-,089
,107	,168	,185	,258	,246	,261	,199	,174	,143	,143	,206	,124	,148	,114
,200 ^{c,d}	,030 ^c	,010 ^c	,000 ^c	,000 ^c	,000 ^c	,004 ^c	,021 ^c	,121 ^c	,122 ^c	,002 ^c	,200 ^{c,d}	,093 ^c	,200 ^{c,d}

Додаток 9

Кореляційний аналіз за критерієм Спірмена

	АкадУспе	Козфици	АкадУспе	ОсмыслЖ	ЦельЖизн	ПроцЖизн	РезультЖ	ЛКЖизнь	ЛКЯ	Дмн	Зстр	Пдн	Взб	Гпт
Ро Спирм	АкадУспе	Козфици	1	0,284	-0,014	-0,008	,440*	-0,02	0,001	0,249	0,032	0,214	-0,076	0,12
		Знач. (дву		0,128	0,94	0,966	0,015	0,916	0,996	0,185	0,865	0,257	0,69	0,528
		N	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30

Продовження таблиці

Дст	Трв	Экз	Эмт	Цкл	ЭкстраИн	Нейротизм	Темперам	Самооц	УрПритяз	ИнтПоказ
-0,026	-0,133	-0,084	-0,041	0,076	-0,113	0,049	0,029	0,096	,469**	,450*
0,891	0,484	0,657	0,831	0,689	0,551	0,797	0,877	0,615	0,009	0,013
30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30

Статистичні дані досліджуваної групи за t-критерієм Стьюдента

Статистика группы						Дст					
АкадУспе	N	Среднее	Станд. отк	Станд. сре							
ОсмыслЖ	1	20	100,6	17,786	3,977		1	20	11,85	3,703	0,828
	2	10	97,3	22,983	7,268		2	10	10,5	1,354	0,428
ЦельЖиз	1	20	28,9	7,82	1,749	Трв	1	20	12,6	4,309	0,964
	2	10	32,1	8,925	2,822		2	10	12,7	6,601	2,087
ПроцЖиз	1	20	29,45	6,022	1,346	Экз	1	20	15,6	5,295	1,184
	2	10	30,9	7,666	2,424		2	10	17,6	5,42	1,714
РезультЖ	1	20	24,75	6,766	1,513	Эмт	1	20	15,15	4,815	1,077
	2	10	23	5,011	1,585		2	10	15,8	3,011	0,952
ЛКЖизнь	1	20	29,5	6,428	1,437	Цкл	1	20	10,2	5,872	1,313
	2	10	32,7	7,846	2,481		2	10	10,3	5,397	1,707
ЛКЯ	1	20	20,1	3,698	0,827	ЭкстраИн	1	20	11,9	4,789	1,071
	2	10	21	4,876	1,542		2	10	13,4	4,624	1,462
Дмн	1	20	14	3,179	0,711	Нейротиз	1	20	13,4	5,642	1,262
	2	10	11,8	4,94	1,562		2	10	12,4	3,718	1,176
Зстр	1	20	13,6	4,706	1,052	Темперам	1	20	2,5	0,946	0,212
	2	10	14,1	4,067	1,286		2	10	2,4	1,265	0,4
Пдн	1	20	14,3	4,736	1,059	Самооц	1	20	61,25	14,599	3,265
	2	10	10,8	4,442	1,405		2	10	61,3	5,599	1,77
Взб	1	20	9,6	4,728	1,057	УрПритяз	1	20	84,9	9,436	2,11
	2	10	9,9	3,784	1,197		2	10	77,3	4,762	1,506
Гпт	1	20	12,15	7,562	1,691	ИнтПоказ	1	20	31,4	6,159	1,377
	2	10	11,6	7,121	2,252		2	10	25,6	4,858	1,536

*У стовпці «Академічна успішність»: 1 – студенти, які навчаються «відмінно» та «добре», 2 – навчаються на «задовільно».

Дані критерію для незалежних вибірок

Критерий для независимых выборок										
		Критерий равенства		t-критерий для равенства средних			Средняя	Среднее	95% доверительный	
		F	знач.	t	ст. св.	знач. (дву			Нижняя	Верхняя
ОсмыслЖ	Предпола	0,017	0,897	0,435	28	0,667	3,3	7,594	-12,256	18,856
	Не предполагаются равные д			0,398	14,578	0,696	3,3	8,285	-14,404	21,004
ЦельЖиз	Предпола	0,219	0,644	-1,009	28	0,322	-3,2	3,172	-9,698	3,298
	Не предполагаются равные д			-0,964	16,11	0,349	-3,2	3,32	-10,234	3,834
ПроцЖиз	Предпола	0,052	0,821	-0,568	28	0,575	-1,45	2,554	-6,682	3,782
	Не предполагаются равные д			-0,523	14,745	0,609	-1,45	2,773	-7,369	4,469

Продовження таблиці

РезультЖ	Предпола	2,543	0,122	0,722	28	0,476	1,75	2,423	-3,213	6,713
	Не предполагаются равные д			0,799	23,597	0,432	1,75	2,191	-2,776	6,276
ЛКЖизнь	Предпола	0,07	0,793	-1,195	28	0,242	-3,2	2,678	-8,686	2,286
	Не предполагаются равные д			-1,116	15,24	0,282	-3,2	2,867	-9,304	2,904
ЛКЯ	Предпола	0,042	0,838	-0,565	28	0,577	-0,9	1,593	-4,163	2,363
	Не предполагаются равные д			-0,514	14,357	0,615	-0,9	1,75	-4,644	2,844
Дмн	Предпола	4,396	0,045	1,482	28	0,15	2,2	1,485	-0,842	5,242
	Не предполагаются равные д			1,282	12,852	0,223	2,2	1,716	-1,512	5,912
Зстр	Предпола	0,319	0,577	-0,286	28	0,777	-0,5	1,747	-4,079	3,079
	Не предполагаются равные д			-0,301	20,689	0,767	-0,5	1,662	-3,959	2,959
Пдн	Предпола	0,099	0,756	1,946	28	0,062	3,5	1,799	-0,184	7,184
	Не предполагаются равные д			1,989	19,2	0,061	3,5	1,759	-0,18	7,18
Взб	Предпола	0,996	0,327	-0,174	28	0,863	-0,3	1,722	-3,828	3,228
	Не предполагаются равные д			-0,188	22,143	0,853	-0,3	1,597	-3,611	3,011
Гпт	Предпола	0,519	0,477	0,191	28	0,85	0,55	2,875	-5,339	6,439
	Не предполагаются равные д			0,195	19,13	0,847	0,55	2,816	-5,341	6,441
Дст	Предпола	2,839	0,103	1,108	28	0,277	1,35	1,218	-1,146	3,846
	Не предполагаются равные д			1,448	26,517	0,159	1,35	0,932	-0,564	3,264
Трв	Предпола	4,756	0,038	-0,05	28	0,96	-0,1	1,998	-4,192	3,992
	Не предполагаются равные д			-0,043	12,966	0,966	-0,1	2,299	-5,068	4,868
Экз	Предпола	0,001	0,972	-0,968	28	0,341	-2	2,067	-6,233	2,233
	Не предполагаются равные д			-0,96	17,728	0,35	-2	2,083	-6,382	2,382
Эмт	Предпола	3,229	0,083	-0,389	28	0,7	-0,65	1,672	-4,076	2,776
	Не предполагаются равные д			-0,452	26,335	0,655	-0,65	1,437	-3,603	2,303
Цкл	Предпола	0,345	0,561	-0,045	28	0,964	-0,1	2,217	-4,641	4,441
	Не предполагаются равные д			-0,046	19,564	0,963	-0,1	2,153	-4,598	4,398
ЭкстраИн	Предпола	0	0,992	-0,818	28	0,42	-1,5	1,834	-5,258	2,258
	Не предполагаются равные д			-0,828	18,698	0,418	-1,5	1,812	-5,297	2,297
Нейротиз	Предпола	3,544	0,07	0,506	28	0,617	1	1,976	-3,049	5,049
	Не предполагаются равные д			0,58	25,588	0,567	1	1,724	-2,547	4,547
Темперал	Предпола	2,11	0,157	0,244	28	0,809	0,1	0,41	-0,74	0,94
	Не предполагаются равные д			0,221	14,21	0,828	0,1	0,452	-0,869	1,069
Самооц	Предпола	3,851	0,06	-0,01	28	0,992	-0,05	4,817	-9,918	9,818
	Не предполагаются равные д			-0,013	26,906	0,989	-0,05	3,714	-7,671	7,571
УрПритяз	Предпола	4,494	0,043	2,385	28	0,024	7,6	3,187	1,072	14,128
	Не предполагаются равные д			2,932	27,967	0,007	7,6	2,592	2,29	12,91
ИнтПоказ	Предпола	0,803	0,378	2,594	28	0,015	5,8	2,236	1,22	10,38
	Не предполагаются равные д			2,811	22,421	0,01	5,8	2,063	1,526	10,074